

SAVONIA

OPINNÄYTETYÖ - AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO
KULTTUURIALA

RAJAT(ON)

Koreografiaa yhteiskunnallisista aiheista
tanssijalähtöisillä työskentelymetodeilla

TEKIJÄ: Mona Immonen

Koulutusala Kulttuuriala	
Koulutusohjelma/Tutkinto-ohjelma Tanssinopettajan koulutusohjelma	
Työn tekijä Mona Immonen	
Työn nimi RAJAT(ON) – Koreografiaa yhteiskunnallisista aiheista tanssijälähtöisillä työskentelymetodeilla	
Päiväys	9.5.2019
Sivumäärä/Liitteet	43/4
Ohjaajat Eeri Pihlajakari Terhi Kuokkanen	
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani ITAK – Itäisen tanssin aluekeskus	
<p>Tiivistelmä</p> <p>RAJAT(ON) –tanssiteos on Mona Immosen taiteellinen opinnäytetyö, joka sai ensiesityksensä Lähtölaukaus 2019 – tanssifestivaalilla Kuopiossa 27.2.2019. Opinnäytetyössä käsitellään yhteiskunnallisia aiheita ja tutkitaan tanssijälähtöisiä työskentelymetodeja koreografian tekemisen pohjana. Opinnäytetyön päämääränä oli koreografisen osaamisen kehittäminen, sekä taiteellisen ja pedagogisen työn syventäminen.</p> <p>RAJAT(ON) on ajatuksia herättävä ja vangitseva kokoillan teos arjen oravanpyörästä ja aikuisuudesta. Työ on syntynyt yhteistyössä työryhmän kanssa, johon kuului Immosen lisäksi äänisuunnittelija Kuopion konservatoriolta ja kuusi tanssijaa Savonian ammattikorkeakoulusta. Teos on kasattu prosessikeskeisesti erilaisten harjoitteiden, liiketehtävien ja yhteisten pohdintojen pohjalta.</p> <p>Raportissa avataan tarkemmin taiteellisen opinnäytetyön taustoja ja harjoitusprosessia. Teos syntyi avoimen prosessin tuloksena ja raportissa kerrotaan, miten avoin prosessi näkyi teosta työstettäessä. Raportissa esitellään harjoitteiden sisältöä, niiden osuutta valmiissa teoksessa ja tanssijoiden osallisuutta prosessissa ja teoksen rakentamisessa.</p> <p>Raportissa käsitellään opinnäytetyötä myös perehtyen koreografian oppimisprosessiin ja työn ohjaamiseen. Raportissa kerrotaan millaisia haasteita, uusia tilanteita ja onnistumisia prosessin aikana kohdattiin ja millaisena monialainen yhteistyö äänisuunnittelijan kanssa näyttäytyi. Prosessi antoi Immoselle uusia keinoja ja työkaluja koreografiseen työhön ja kehitti häntä myös pedagogina.</p>	
Avainsanat nykytanssi, tanssiteos, yhteiskunta, oravanpyörä, improvisaatio, arkisuus, prosessikeskeisyys, tanssijälähtöisyys	

Field of Study Culture			
Degree Programme Degree Programme in Dance Pedagogy			
Author Mona Immonen			
Title of Thesis RAJAT(ON) – Choreography about social themes based on dancer-based working methods			
Date	9.5.2019	Pages/Appendices	43/4
Supervisors Eeri Pihlajakari Terhi Kuokkanen			
Client Organisation /Partners ITAK – Regional Dance Centre of Eastern Finland			
<p>Abstract</p> <p>RAJAT(ON) is an artistic thesis by Mona Immonen which had its premiere in the dance festival "Lähtölaukaus" in Kuopio Sotku theatre on 27.2.2019. The thesis examines social themes and studies dancer-based working methods in a choreography process. The aim of the thesis was to develop choreographic skills and deepening artistic and pedagogic capability.</p> <p>RAJAT(ON) is a thought-provoking and capturing dance piece about the rat race of everyday life and adulthood. The piece was made in co-operation with a workgroup consisting of Immonen herself, a sound engineer from Kuopio Conservatory and six dancers from Savonia University of Applied Sciences. The dance piece was a process-based work which used different kinds of drills, movement tasks and discussions with the dancers.</p> <p>The report deals more closely with the background of the thesis and its rehearsal process. The piece was a result of an open process and the report tells how the open process was reflected in the work. The report explains the content of the exercises and their part in the finished work. It also discusses about the participation of the dancers in the process and in composing the piece.</p> <p>The report takes a closer look at the choreographer's learning process as a supervisor of the work as well. The report tells what kinds of difficulties, new circumstances and moments of success the workgroup encountered during the process. The thesis also discusses how the author found working with the sound engineer. Immonen's knowledge about choreography and pedagogy broadened within the process.</p>			
<p>Keywords contemporarydance, dance piece, society, rat race, improvisation, ordinariness, process-based working, dancer-based working</p>			

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	5
2	TEOKSEN LÄHTÖKOHDAT JA AIHEVALINTA.....	6
2.1	Taiteellisen työskentelyni lähtökohdat.....	6
2.2	Työn aihe ja työskentelymetodit.....	6
2.2.1	Avoin prosessi ja tanssijälähtöisyys	7
3	PROSESSIN ALOITUS JA POHJATYÖ.....	9
3.1	Tanssijoiden valinta ja aikataulut.....	9
3.2	Pohjamateriaalin kerääminen ja teoksen pääteemat	10
3.3	Pääteemojen ja kohtausten lähestymistavat	11
4	PROSESSIN ETENEMINEN	14
4.1	Syky 2018.....	14
4.2	Kevät 2019.....	14
4.3	Äänisuunnittelu	15
5	HARJOITTEET AVOIMESSA PROSESSISSA	17
5.1	Harjoitteiden sisältö ja liikemateriaalin tuottaminen	17
5.2	Harjoitteiden suhde avoimeen prosessiin.....	21
6	RAJAT(ON) LAVALLA.....	24
6.1	Teoksen rakenne ja kohtaukset.....	24
6.2	Valot.....	29
6.3	Puvustus	32
6.4	Rekvisiitta	34
7	TEOKSEN PALAUTE JA VASTAANOTTO	36
8	LOPPUPOHDINTA	40
	LÄHTEET	43
	LIITE 1: KIRJALLINEN POHJATEHTÄVÄ TANSSIJOILLE	44
	LIITE 2: KÄSIOHJELMA	46
	LIITE 3: TANSSIJOIDEN PALAUTEKYSELY.....	48
	LIITE 4: ÄÄNISUUNNITTELIJAN PALAUTEKYSELY.....	49

1 JOHDANTO

Tässä opinnäytetyöraportissa avaan ja esittelen taiteellisen työni taustatekijöitä, prosessia, sekä omaa taiteellista näkemystäni RAJAT(ON) -tanssiteokseni näkökulmasta. Toimin teokseni päävastuullisena koreografina, yhtenä tanssijana, sekä prosessin ja työryhmän ohjaajana.

Päädyin taiteellisen opinnäytetyön tekemiseen, koska näin siinä mahdollisuuden kokeilla jotakin itselleni uutta ja samalla pääsin työstämään ensimmäisen pidemmän teokseni. Yksi lähtökohta teoksen tekemiselle oli pyrkimys kehittää itseäni taiteen tekijänä ja samalla ylittää mukavuusalueeni koreografina. Prosessin myötä halusin oppia hyödyntämään uusia keinoja ja näkökulmia, kuitenkin tyylliseni uskollisella tavalla. Näin taiteellisessa opinnäytetyöprosessissa mahdollisuuden kypsemmän ja syvemmin käsiteltävän tanssiteoksen tekemiselle, joten tartuin tilaisuuteen.

Teokseni käsittelee yhteiskunnallisia aiheita tanssin keinoilla. Valitsin kyseisen aiheen, koska koin sen ajankohtaiseksi omassa elämässäni ja toteutuksen näkökulmasta moniulotteiseksi. Myös aikaisemmat koreografiani ovat käsitelleet samankaltaisia teemoja, joten aihe oli itselleni koreografina ikään kuin jatkumoa edellisistä. Raportissa avaan tarkemmin teokseen päätyneitä pääteemoja, sekä sitä, miten niitä lähestyttiin ja millaisina ne näyttäytyivät lopullisessa teoksessa.

Työni pohjalla tutkin tanssijalähtöisiä työskentelymetodeja koreografian tekemisessä. Työryhmässäni oli itseni lisäksi kuusi tanssijaa eri vuosikursseilta ja tanssijoilla oli keskeinen rooli teoksen suunnittelussa ja työstövaiheessa. Teosta työstettiin prosessikeskeisesti, minkä myötä sitä synnyttiin erilaisten harjoitteiden ja liiketehtävien pohjalta, pienistä palasista pidemmäksi kokonaisuudeksi. Työstömenetelmien puolesta päädyimme työskentelemään myös avoimen prosessin metodeilla. Raportissa avaan tarkemmin avoimen prosessin luonnetta, tanssijalähtöistä työskentelyä, sekä tekemiämme harjoitteita ja näiden kaikkien suhdetta toisiinsa. Työryhmääni kuului myös äänisuunnittelija Kuopion Konservatoriolta ja raportissa kerron tarkemmin myös äänisuunnittelun prosessista ja lopputuloksesta.

RAJAT(ON) on noin 40 minuutin mittainen tanssiteos, jota työstettiin intensiivisesti lähes viiden kuukauden ajan. Teos sai ensiesityksensä Kuopiossa, Sotkun näyttämöllä keskiviikkona 27.2.2019. Teos oli osa Lähtölaukaus 2019 –tanssifestivaalia ja se esitettiin yhteistyössä Itäisen tanssin aluekeskuksen kanssa. RAJAT(ON) kuvastaa yhteiskuntamme oravanpyörää ja sen sisällä vallitsevia normeja, arvoja ja vaatimuksia. Se on matka lapsuudesta aikuisuuden maailmaan, jossa arki näyttäytyy pelikenttänä.

Raporttini koostuu kahdeksasta luvusta. Aluksi avaan koreografista ajatteluni ja teokseni lähtökohtia, jonka jälkeen kerron tarkemmin prosessin etenemisen vaiheista. Kerron prosessin pohjatyöstä, harjoituksista ja työryhmän työskentelystä. Avaan yksittäisten harjoitteiden sisältöä ja sitä, miten materiaalia tuotettiin. Raportin loppupäässä avaan tarkemmin valmiin teoksen kohtauksia ja esityksen elementtejä. Viimeisissä luvuissa kerron teoksen ja prosessin saamasta palautteesta, sekä ajatuksistani prosessin ohjaajana ja teoksen koreografina.

2 TEOKSEN LÄHTÖKOHDAT JA AIHEVALINTA

Tässä luvussa kerron, mitkä asiat ovat minulle merkittäviä taiteen, tanssin ja koreografian tekemisen näkökulmista. Lisäksi avaan sitä, kuinka päädyin taiteellisen opinnäytetyöni aiheeseen ja millaisten työskentelymetodien pohjalta lähestyin koreografista prosessia.

2.1 Taiteellisen työskentelyni lähtökohdat

Minua houkutti taiteellisen opinnäytetyön tekemisessä lähtökohtaisesti mahdollisuus pidemmän moniosaisen teoksen tekemiseen edistyneiden tanssijoiden kanssa. Rajoitteita ei ollut, joten minkä tahansa vision toteuttaminen oli mahdollista. Minulla ei myöskään ollut pidemmän työn tekemisestä aiempaa kokemusta koreografina. Ajattelin prosessin antavan paljon mahdollisuuksia kokeilla ja oppia itsestäni niin koreografina kuin pedagoginakin.

Koreografina minua kiinnostaa ihmisläheisyys ja omakohtaisuus taiteen tekemisen lähtökohtana. Ihmisläheisyys tanssin tekemisen näkökulmasta merkitsee minulle sitä, että aiheet joita teoksissani käsittelen, ovat jollakin tavalla esiintyjän ja katsojan saavutettavissa. Itse en tee taidetta pelkästään toisille taiteilijoille, vaan pyrin tavoittamaan teosteni kautta tavallisia arjen ihmisiä, tavallisilla arjen aiheilla. Minulle on tärkeää, että aiheisiin on mahdollista samaistua. Siksi pyrin teoksissani siihen, että niiden perimmäinen pyrkimys ja sanoma aukeavat myös katsojalle. Taiteen ei mielestäni tarvitse olla vaikeasti ymmärrettävää, sillä lähtökohtaisesti se kuuluu kaikille.

Omakohtaisuudella tarkoitan sitä, että lähtökohta teoksen tekemiseen tulee tarpeesta käsitellä jotakin omien kokemusten ja niihin linkittyvien tunteiden pohjalta. Mielestäni omakohtaisuudella on merkittävä rooli esimerkiksi aitoon läsnäoloon ja ilmaisuun pyrkiessä. Kun esiintyjä kykenee hyödyntämään toimintansa pohjalla jotakin koettua, näkyy se osana lavaolemusta ja liikettä. Koen, että juuri aitous ja omien kokemusten hyödyntäminen ovat avaimia teoksen uskottavuuden ja sanoman kannalta. ”Koreografian tehtävä ei ole kopioida omia henkilökohtaisia tunteitaan, vaan löytää kokemustensa pohjalta niitä universaaleja piirteitä tunteista, jotka voivat koskettaa myös ulkopuolista katsojaa” (Hämäläinen 1999, 100). Hämäläisen ajatus osuu oman koreografisen ajatteluni ytimeen ja kiteyttää sen käyttötarkoituksen ihmisläheisyyden ja omakohtaisuuden näkökulmasta.

2.2 Työn aihe ja työskentelymetodit

Opinnäytetyöni pääaiheena käsittelen yhteiskunnallisia ilmiöitä tanssin keinoilla. Koin aiheen itselleni opiskelijan ja nuoren aikuisen näkökulmasta hyvin ajankohtaiseksi ja tärkeäksi. Sain kimmokkeen yhteiskunnallisten aiheiden käsittelyyn, kun heräsin uupumukseni myötä pohtimaan aikuistumista ja nyky-yhteiskuntamme asettamia vaatimuksia ja odotuksia. Lisäksi ajattelin aihealueen koskettavan myös tanssijoitani ja antavan toteutuksen puolesta paljon mahdollisuuksia. Lopulliseen teokseen päätyneistä teemoista kerron tarkemmin luvussa 3.

Koska käsiteltäviin aiheisiin samaistuminen ja omakohtaisuus ovat minulle tanssissa merkittäviä tekijöitä, halusin lähteä tutkimaan koreografian rakentamista tanssijalähtöisiä työskentelymetodeja hyödyntäen. Tanssijalähtöisten työskentelymetodien myötä halusin antaa työryhmälleni mahdollisuuden olla vaikuttamassa teoksen rakentumiseen ja lopputulokseen. Ajauduimme työskentelemään osin myös avoimen prosessin periaatteella, mihin en työn ohjaajana tietoisesti pyrkinyt. Lähtökohtaisesti avoin prosessi on minulle koreografina hyvin epätyypillinen ja hieman vieras työskentelytapa, joten lähestyin koreografista työtä tällä kertaa myös itselleni uusilla keinoilla.

2.2.1 Avoin prosessi ja tanssijalähtöisyys

Käsitän avoimen prosessin perinteistä koreografialähtöistä ja valmiiseen materiaaliin pohjautuvaa työskentelyä tutkivampana ja kokeilevampana koreografisena menetelmänä. Koen sen olevan vapaampi ja väljempi työskentelymuoto, jossa työryhmän panoksella ja osallisuudella on koreografian näkemyksiä, tyyliä ja valintoja merkittävämpi rooli. Avoimen prosessin lähestymistapa mahdollistaa riskien ottamisen ja sen edellytyksenä myös uusien asioiden löytämisen, mikä ei toteudu samalla tavalla koreografijohtoisessa työskentelyssä.

Avoimen prosessin luonne pohjautuu prosessorientoituneeseen koreografian rakentamisen ja opettamisen malliin, minkä mukaan luovalla prosessilla on kaksi selkeää päämäärää: prosessi itsessään, ja sen aikana tehdyt havainnot, sekä tuotos, joka näiden havaintojen pohjalta muotoutuu. Prosessorientoituneessa mallissa periaate on, että prosessin seurauksena tanssi löytää itse lopullisen muotonsa ilman koreografian tietoisia valintoja. (Hämäläinen 1999, 94.) Näiden asioiden myötä avoimuus tarkoittaa mielestäni koreografian näkökulmasta liiallisen suunnitelmallisuuden välttämistä ja avoimeksi jätettyä päämäärää, jotta teoksella on mahdollisuus muotoutua sen omilla ehdoilla. Muotoutumisen näkökulmasta tärkeää on, että itse prosessille on tarpeeksi aikaa, että kokeileminen ja tutkiminen on mahdollista ennen lopullisen tuotoksen synnyttämistä.

Muotoutumisessa oleellisena tekijänä näen työryhmän osallisuuden ja tanssijalähtöisen työskentelyn, jota prosessin erilaiset tehtävät tukevat. Prosessorientouneessa mallissa tunteiden, mielikuvien ja kehollisen tiedon merkitys korostuu, minkä myötä sen keskeisiä työmuotoja ovat improvisaatio ja liikekokeilu, joiden kautta näiden asioiden kanssa päästään helpommin kosketuksiin (Hämäläinen 1999, 95-96). Improvisaatio mahdollistaa sisällön syntymisen pyrkimättä mihinkään tiettyyn päämäärään, tai arvottamatta sen lopputulosta, joten koen sen olevan avoimen prosessin keskeisin työskentelymuoto.

Koska avoimessa prosessissa työskentely painottuu tanssijoiden kokemusten, tunteiden ja näkemysten tutkimiseen, on prosessin etenemisen ja tuotoksen synnyttämisen edellytys mielestäni se, että prosessin aikana tehtyjä huomioita myös puretaan ääneen. Tärkeää on avoin keskustelu ja kokemusten jakaminen, jotta tanssijat kykenevät ymmärtämään tehtävien pyrkimyksen ja prosessoimaan omaa työskentelyään. Lisäksi on havainnollistavaa kuulla muiden ajatuksia ja mahdollisesti samaistua niihin, tai saada uusia näkökulmia asioiden käsittelyyn. "Kivun, surun, pelon, vihan, samoin kuin vaikkapa ilon, huumorin ja elämänvoiman tuntemusten jakaminen avaa yhteyden

toiseen ihmiseen uudella tavalla” (Törmi 2016, 52). Keskustelu ja vuorovaikutus luovat sillan ryhmän jäsenten välille, jolloin prosessista ja sen päämäärästä tulee yhteinen.

Avoimessa prosessissa yksilöiden taiteellinen näkemys ja luovuus korostuvat, mutta koen, että yksilöiden näkemystä merkittävämpää on juuri yhteisen suunnan löytäminen. Työryhmän osallistamisen ja tanssijalähtöisyyden myötä avoimessa prosessissa tärkeiksi seikoiksi nousevat ryhmän dynamiikka ja työskentelyn ilmapiiri. Prosessorientoituneen mallin mukaan turvallisella ilmapiirillä on prosessissa suuri ja olennainen merkitys tekijöiden itseluottamuksen ja riskinoton kasvun kannalta (Hämäläinen 1999, 96). Itseluottamus ja riskinotto ovat merkittävässä roolissa, kun työskennellään tutkivalla ja kokeilevalla otteella. Ne ovat myös sidoksissa siihen, oppiiko tekijä luottamaan omaan intuitioonsa valintoja tehdessään, vai kuunteleeko sisäisen palautteen sijaan ulkoista palautetta. Ilmapiirillä on näin ollen suuri merkitys tanssijoiden välisen luottamuksen lisäksi myös prosessin ohjaajan toiminnalle.

3 PROSESSIN ALOITUS JA POHJATYÖ

Tässä luvussa kerron prosessin aloituksesta, ennen varsinaisten fyysisten harjoitusten alkamista. Avaan sitä, millaista pohjatyötä tein suunnittelua varten ja millaisiin valintoihin lähtökohtaisesti päädyin.

3.1 Tanssijoiden valinta ja aikataulut

Kun päätin syyskuussa 2018 lähteä työstämään taiteellista opinnäytetyötä, koin olevani myöhässä tanssijoiden kiinnittämisen suhteen. Päätin, että haluan työryhmään itseni tasoisia, vahvoja nykytanssin edustajia. Tanssijoita, jotka uskaltavat laittaa itsensä likoon ja ovat tarpeeksi kypsiä työskentelemään aktiivisesti myös ajatuksen tasolla. Olin kaavailut tanssijoiden määrää viidestä seitsemään henkilöön, jotta ryhmä olisi dynaaminen. Toiveenani oli saada mukaan jo ennestään tuttuja ihmisiä, jotta yhteistyö sujuisi mutkattomasti. Koin sen tärkeäksi erityisesti siksi, koska olin päättänyt työstää teosta tanssijalähtöisesti.

Tanssijoiden osalta tilanne oli syksyllä haastava, sillä jokaisella vuosikurssilla oli omat menonsa ja taiteellisten töiden tekijöitä oli tällä kertaa ennätysmäärä. Siitä huolimatta päätin pyytää mukaan toisen ja kolmannen vuosikurssin tanssijoita, joiden kanssa olin työskennellyt jo ennestään.

Kolmannelta vuosikurssilta projektiin lähti Kia Immonen ja toiselta vuosikurssilta Sanni-Marja Rissanen ja Vilma Tuominiemi. Tanssijoiden määrä oli mielestäni liian vähäinen, joten päädyin kompromissiratkaisuun ja pyysin mukaan myös itselleni ennestään tuntemattomia ihmisiä. Pian työryhmäni täydentyi ensimmäisen vuosikurssin opiskelijoiden Sofia Hammarin, Aurora Suhosen ja Hilppa Huusmanin myötä. Koska sain teokseen kuusi tanssijaa, päädyin ratkaisuun tanssia siinä myös itse, jotta tanssijoiden lukumäärä olisi pariton. Tämä oli itselleni koreografina uusi tilanne.

Sovimme syyskuun viimeiselle viikonlopulle yhteisen tapaamisen, missä kerroin ajatuksistani tarkemmin. Palaverissa kävimme myös läpi tanssijoiden aikataulut. Aikataulujen myötä totesimme, että koska mukana projektissa oli ihmisiä kaikilta vuosikursseilta, oli harjoitukset suosiolla järkevintä asettaa viikonlopuille. Tässä vaiheessa halusin tarkentaa tanssijoille, millaista sitoutumista projekti meiltä kaikilta edellytti. Kaikki olivat valmiita sitoutumaan mukaan noin viiden kuukauden mittaiseen kokonaisuuteen.

Syksyn harjoitusaikataulut

Olin päätenyt prosessiluontoiseen työskentelytapaan, joten harjoituksissa aikaa tuli siis olla riittävästi erilaisten tehtävien ja harjoitteiden kokeilemiselle. Harjoituksia varasin määrällisesti 9 kappaletta, joista jokainen oli kestoltaan kolme tuntia. Harjoitukset ajoittuivat marraskuun puolivälistä joulukuun puoliväliin, viikoille 46-50 ja ne pidettiin viikonloppuisin Kuopion Hermannin tanssisaleilla. Kyseinen aikataulu oli itselleni koreografina hyvin haastava, sillä vapaata aikaa opinnäytetyön prosessin ja päättöharjoittelun oheen ei juurikaan jäänyt.

3.2 Pohjamateriaalin kerääminen ja teoksen pääteemat

Koska teosta työstettiin tanssijalähtöisesti, oli mielestäni oleellista, että tanssijat saavat vaikuttaa myös työn teemoihin. Yhteisessä palaverissamme syyskuussa annoin tanssijoille suullisesti kirjallisen tehtävän. Tehtävässä pyysin tanssijoita pohtimaan nykypäivän yhteiskuntaamme ja yleisesti maailman tilannetta koskevia aiheita ja ilmiöitä, jotka heitä puhututtivat tai mietityttivät. Pyysin myös avaamaan aiheiden yhteydessä lyhyesti, miksi ja millaisia ajatuksia kyseiset aiheet tanssijoissa herättivät. Palautus tehtävälle oli lokakuun ensimmäisellä viikolla.

Seuloin tanssijoiden kirjoittamat pohdinnat läpi, pitäen silmällä niiden yhtäläisyyksiä. Pidin myös lähtökohtaisesti tärkeänä, että aiheet, joita itse mietin, päätyisivät jossakin muodossa teokseen. Lähes jokainen teokseni tanssija mainitsi pohdinnoissaan muutamia jo ennakkoon miettimiäni teemoja. Vaikka tanssijoiden pohdinnoissa nousi myös useita muita yhteisiä kiinnostuksen kohteita, jouduin tekemään kovaa karsintaa, koska koin, että kohtausten sisältöjen tuli nivoutua loogisesti yhteen. Valitsin näillä periaatteilla neljä selkeää pääteemaa. Tässä vaiheessa en ollut kuitenkaan vielä täysin varma, päätyvätkö kaikki neljä lopulliseen työhön sellaisenaan.

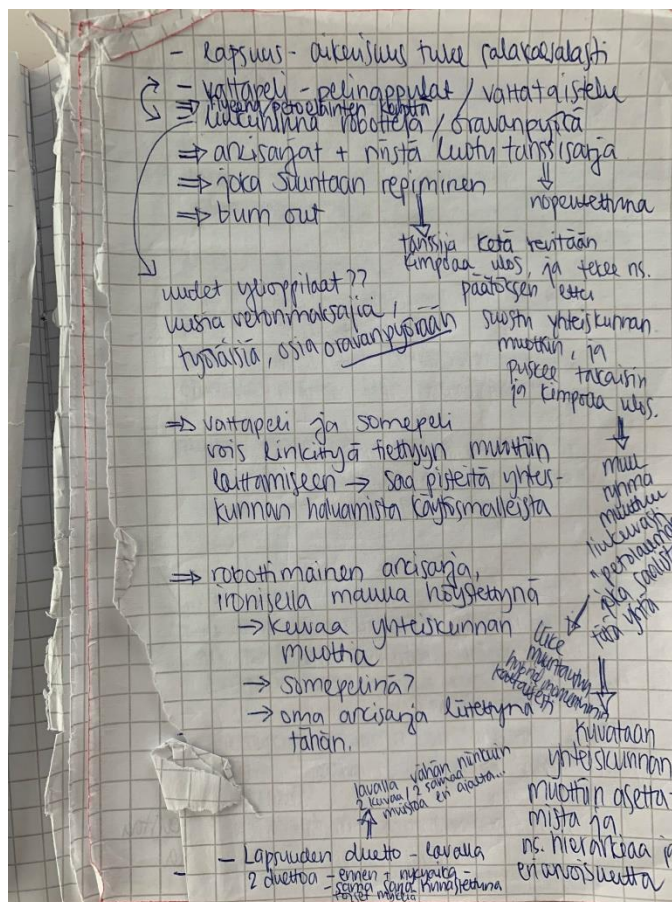
Teokseen valikoituneet yhteiskuntaa käsittelevät pääteemat:

1. Kiire- ja suoritusyhteiskunta
2. Johtajuus tänä päivänä
3. Ihmisoikeudet ja tasa-arvokysymykset
4. Maailman teknologistuminen → digitalisaatio

Näiden valintojen pohjalta oli tarkoitus pitää yhteinen aivoriihi, jossa olisimme pohtineet valikoituneita teemoja perusteellisemmin. Yhteisen pohdinnan myötä oli tarkoitus kartoittaa, mistä näkökulmista haluaisimme teemoja lähestyä ja mitä teoksella halutaan kertoa katsojalle. Ajatuksista oli määrä tehdä yhdessä ajatuskartta, joka olisi ollut minulle käytännön apuna työn suunnittelussa. Tanssijat olivat kuitenkin kiireisiä, eikä yhteistä aikaa aiheiden syvempään pohdintaan löytynyt. Päädyin antamaan ensimmäiselle kirjoitustehtävälle jatkotehtävän aivoriihen periaatteen pohjalta.

Lähetin jokaiselle tanssijalle sähköpostiin kirjallisen tehtävänannon (liite 1), johon olin listannut valikoimani alustavat pääteemat. Tehtävänannossa johdatin tanssijoita kirjoittamalla kunkin aihealueen yhteyteen näkökulmia, joiden pohjalta halusin niitä pohdittavan syvemmin. Halusin tanssijoiden syventyvän aiheisiin, miettien niitä omista lähtökohdistaan käsin, ei niinkään yleisen käsityksen kautta. Tehtävän palautus oli syysloman aikana viikolla 42, jotta ehdin paneutua niihin itse muutamaa viikkoa ennen harjoitusten alkua.

3.3 Pääteemojen ja kohtausten lähestymistavat

KUVA 1. Ajatuksia teoksen suunnitteluvaiheesta (Immonen, 2018)

Olin jo alustavasti päättänyt, että jokaisesta käsiteltävästä pääteemasta rakennetaan oma kohtauksensa. Halusin jättää työprosessiin väljyyttä, mutta ajattelin alustavan suuntien valinnan auttavan minua kohtausten sisältöjen ja käytännön harjoitteiden suunnittelussa. Sitä päätöstä silmällä pitäen, poimin tanssijoiden pohdinnoista yhteneviä ajatuksia, joihin pystyin itse vahvasti samaistumaan. Valitsin näkökulmia, joihin oli helppo tarttua suunnittelun osalta, ja jotka kannattelivat jonkinlaista kokonaiskuvaa. Sen jälkeen aloin kartoittaa, kuinka lähdemme aiheita käsittelemään ja miten niitä olisi mahdollista yhdistää.

Kiireen ja suorittamisen asettama arjen kilpailu

Kiire- ja suoritusyhteiskuntaa koskevat ajatukset olivat koko työryhmän osalta hyvin yhteneviä. Tanssijat olivat kirjoittaneet teksteissään esimerkiksi kiireen näyttävästi nykyään hyveenä ja ihmisten kilpailevan siitä, kenellä on eniten painoa harteillaan. Teeman myötä kirjoituksista nousi paljon ajatuksia yhteiskunnan asettamista arvoista ja odotuksista. Yhteiskunnan koettiin ajavan ihmistä kohti suorittamisen ja kiireestä selviytymisen kehää, jonka myötä pohdittiin esimerkiksi uupumisen kierrettä ja työkyvyttömyyden päätymistä. Halusin jättää kyseiselle kohtaukselle paljon

kokeilumahdollisuuksia, mutta päätin alustavasti, että sitä lähestyttäisiin arjen kierteen ja kiireen asettaman kilpailun näkökulmasta.

Johtajuus valtapelinä ja veronmaksajat pelinappuloina

Johtajuuden osalta näkökulmat olivat hajanaisempia ja jollakin tavalla myös suppeampia. Teksteissä pohdittiin oravanpyörän ja yhteiskunnan ratasta, jonka osana pyörimme sokeasti tahtomattammekin. Ajatuksista kumpusi näkökulmia, että meitä ohjaillaan ylempien tahojen toimesta. Suunta ja tavoitteet määritetään valmiiksi ja niiden mukaan on edettävä, jotta yhteiskunta hyötyy meistä veronmaksajina. Teksteistä nousi myös näkökulmia maailman mittakaavassa, kun kantaa otettiin esimerkiksi Trumpin ja Putinin kaltaisten ”diktaattorien” välisiin valtasuhteisiin ja näiden valtasuhteiden negatiivisiin vaikutuksiin. Halusin lähestyä kyseistä teemaa kantaaottavasti ja karrikoiden. Päädyin alustavasti ratkaisuun kuvastaa valtasuhteita johtajien välisenä valtapelinä ja veronmaksajia johtajien pelinappuloina.

”Yhteiskunta ajaa mallia: nopeat syö hitaat. Opiskelijat ja työntekijät yksiä johtajien veronmaksaja pelinappuloita. -- Yhteiskunta ja ihmiskunta loppujenlopuksi kuin villipetojen leikkikenttä – ihminen valmis tekemään mitä tahansa rahan ja arvostuksen takia.”

Ote oppimispäiväkirjasta, Immonen, lokakuu 2018

Ihmisoikeudet ja tasa-arvokysymykset petoeläimen silmin

Johtajuuteen ja tasa-arvokysymyksiin liittyvät tekstit limittyivät osin toisiinsa. Pohdinnoissa heräsi ajatuksia siitä, miten ihmisen arvo mitataan nykyään rahassa ja menestyksessä. Pohdin itse ihmiskuntaa rinnastaen ihmisen laumaeläimen kaltaiseksi olennoksi, jolloin jokaisen teoilla on vaikutusta muihin. Tanssijat kirjoittivat esimerkiksi ihmisten arvottamisen mallin ja huonon johtamisen ajavan meitä lopulta äärimmäisyyksiin teoissamme. Ihmiset ovat valmiita tappamaan toisiaan käskystä ja pyrkimään eteenpäin muiden ihmisten kustannuksella. Siitä heräsi ajatus kuvastaa ihmisen luonteenmuutosta arvostuksen ja menestyksen tavoittelun näkökulmasta. Ajatuksena oli, että kun havitellaan jotakin kynsin ja hampain, muuttuu ihminen lopulta petoeläimen kaltaiseksi. Näiden näkemysten pohjalta päätin lähestyä kohtausta rinnastaen ihmisen toimintaa petoeläimeen.

Digitalisaatio lapsuuden näkökulmasta

Sekä tanssijoiden pohdinnoista että omista ajatuksistani nousi digitalisaation yhteydessä vahvasti näkökulmia nykyajan lapsuuteen liittyen. Pääasiassa pohdinnat kohdistuivat siihen, millaisia vaikutuksia digiajalla on ollut mm. lasten sosiaaliin taitoihin, kanssakäymiseen ja leikkimiseen. Teksteissä pohdittiin sitä, kuinka lapsuus lyhenee, kun sosiaalinen media ajaa lasta aikuistumaan

yhä varhaisemmassa vaiheessa. Näiden ajatusten myötä päädyin lähestymään digitalisaatiota koskevaa kohtausta lapsuuden näkökulmasta. Periaatteeksi kohtaukseen muodostui alustavasti kuvata lapsuutta ennen ja jälkeen digiajan.

Lähestyin jokaista teemaa leikin, pelin tai kilpailun näkökulmasta, minkä myötä näistä syntyikin teokseni punainen lanka. Teoksen aihe ajoi myös tarkastelemaan teemoja aikuisuuden ja aikuisen maailman näkökulmasta. Yhdistin nämä ajatukset keskenään, jonka myötä teoksen tarinallinen kaari alkoi prosessin aikana rakentua loogisesti teemojen ympärille. Avaan teoksen lopullisten kohtausten sisältöjä tarkemmin luvussa 6.

4 PROSESSIN ETENEMINEN

Tässä luvussa kerron harjoitusprosessin etenemisestä työryhmän ja äänisuunnittelijan kanssa. Kerron omasta suhtautumisestani prosessiin, aikatauluihin vaikuttaneista seikoista, sekä työryhmän dynamiikasta.

4.1 Syksy 2018

Syksyn harjoitusjakson tavoitteena oli kokeilla erilaisia harjoitteita, sekä liiketehtäviä valikoituneiden teemojen ja näkökulmien pohjalta. Niiden avulla kerättiin materiaalia kohtauksia ja niiden kuljetusta varten. Syksy oli pohjustusta ja kokonaiskaaren hahmottelua, minkä myötä kevään harjoitusjaksolle jäi varsinaisten kohtausten tarkempi raamitus ja nivominen kokonaisuudeksi.

Jännitin uutta tilannetta, isoa vastuuta ja tanssijoiden kohtaamista syksyn harjoituksissa paljon. En tiennyt millaisia odotuksia heillä oli prosessin suhteen, joten pohdin usein, osaanko kokemattomana koreografina vastata näihin odotuksiin. Teoksen perimmäinen pyrkimys ja työskentelymetodit tuntuivat vielä käytännön osalta sumuisilta, joten prosessin aloitus tuntui itselleni pitkään hieman epävarmalta ja jännitteiseltä.

Jännitteisyyteen vaikutti myös se, ettei ensimmäinen harjoitusjakso edennyt aivan mutkattomasti. Vasta kolmanteen harjoitusviikonloppuun sain kaikki kuusi tanssijaani paikalle ja se oli myös ensimmäinen kerta, kun koko työryhmä tapasi toisensa. Syksyn harjoitusjakson sisällä oli yhteensä yhdeksän kolmen tunnin mittaista harjoituskertaa, joista vain kolmessa kaikki kuusi tanssijaa olivat paikalla. Osa tanssijoista tuli projektiin mukaan vasta harjoitusprosessin jo alettua, joten ryhmän kokoonpanossa tapahtui syksyllä myös paljon muutoksia lyhyellä aikavälillä.

Kaikki tanssijat eivät tunteneet toisiaan ennestään, joten ryhmän yhtenäisen dynamiikan etsimiseen meni aikaa. Koska osa tanssijoista oli prosessin alkupuoliskolla mukana tiiviimmin, alkoi tämän ydinryhmän välille muodostua jo oma dynamiikkansa. Liikkeellisen sekä ajatuksellisen pohjatyön tekeminen jäi pääasiassa näiden neljän tanssijan vastuulle, eikä työmäärä siksi jakautunut täysin tasapuolisesti. Tanssijalähtöinen työskentely ei näiltä osin toteutunut kaikkien osalta prosessin alussa. Ilmapiiri oli kuitenkin positiivinen ja tanssijat työskentelivät yhdessä ammattimaisella ja aktiivisella otteella. Vaikka syksyn harjoitusjakso oli hieman repaleinen ja sekava, oli se loppujen lopuksi myös hyvin tuottoisa.

4.2 Kevät 2019

Kevään harjoituskauden alussa suunnittelin kohtausjärjestyksen ja niiden tarkemmat sisällöt syksyn harjoitteiden pohjalta. Roolitin tanssijat, jakaen kaikille teoksessa tasapuolisesti vastuuta, koska halusin jokaisen tanssijan pääsevän teoksessa esille myös yksilönä. Keväällä päädyin käyttämään teoksessa myös rekvisiittaa, mikä ei kuulunut alkuperäiseen suunnitelmaamme ja se oli minulle koreografina uusi elementti.

Kevään harjoitusjakso alkoi heti loppiaisien jälkeen viikolla 2. Harjoitusviikkoja oli seitsemän, joiden lisäksi esitysviikko viikolla 9. Tavoite oli saada kaikki kohtaukset kasaan viikolla 6, jotta kaksi viimeistä viikkoa jäisi teoksen hiomiselle ja tanssijantyyön syventämiseksi. Harjoitusaikataulu oli tiukka, vaikka aikaa oli suhteessa enemmän kuin syksyllä. Kohtauksia oli kokonaisuudessaan rakennettavana neljä ja lopulliseen teokseen niiden määrä jopa lisääntyi. Tämä tarkoitti käytännössä sitä, että jokaisen kohtauksen kasaamiselle oli aikaa noin yhden viikonlopun verran, mikä ei ollut realistinen tavoite. Lopulta teos valmistui reilusti tavoitellusta aikataulusta myöhässä, vain muutamaa päivää ennen ensimmäistä esitystä.

Ennen joulua tiukensin otettani koreografina, jotta kevään harjoitusjaksolla välttyisimme yllättävilta poissaoloilta, jotka olivat vaikuttaneet syksyn harjoitusjakson etenemiseen. Asennoiduin kevään harjoituksiin syksyä tavoitteellisemmin ja hyvin motivoituneena, koska suunnitelmat ja teoksen pyrkimykset olivat selkiytyneet joululoman aikana. Liian tiukalle vedetty aikataulu vaikutti kuitenkin merkittävästi stressini määrään, sekä paineensietokykyyni koreografina. Huono paineensietokyky näkyi prosessin loppuvaiheilla epävarmuutena ja heijastui harjoituksissa erityisesti päätöksentekoon.

Koin, että keväällä myös työryhmä aktivoitui harjoituksissa vielä aikaisempaa motivoituneemmalla otteella ja ryhmän dynamiikka muuttui yhtenäisemmäksi. Harjoituksissa oli ahkera ja paneutunut tekemisen tuntu ja jokainen tanssija laittoi itsestään kaiken likoon. Aikataulussa pysymättömyys ja lisäharjoitukset kuormittivat kuitenkin merkittävästi koko työryhmää, mikä vaikutti myös ajoittain harjoitusten ilmapiiriin. Tanssijat joutuivat joustamaan paljon omista menoistaan ja olemaan poikkeuksetta viikonloput kiinni Kuopiossa, mikä aiheutti turhautumista. Aikataulukuoormituksen lisäksi vastuu yksilöiden osalta kasvoi, mikä teki prosessista entistä raskaamman. Tanssijat jakoivat kuitenkin uskoa teoksen valmistumiseen ja tehdä töitä ahkerasti loppuun asti. Lopulta kova työ myös palkittiin.

4.3 Äänisuunnittelu

Aloittaessani työni suunnittelun, minulla ei ollut vielä mielessäni selkeää visiota teoksen musiikeista tai edes mielikuvaa äänimaailmasta. Harjoitusprosessin alkupuoliskolla minulle alkoi kuitenkin hahmottua, millaista äänimaailmaa kohtaukset kaipaavat. Marras- joulukuun vaihteessa pyysin teokseni äänisuunnittelijaksi Kuopion konservatorion musiikkipuolen opiskelija Heikki Leppäjärven. Tapasimme Heikin kanssa Kuopiossa ennen joululomaa viikolla 51 ja kävimme läpi teoksen konseptin ja alustavat ideani äänimaailmasta. Alustavan suunnitelman mukaan musiikkia ja äänimaailmaa oli tulossa kolmeen kohtaukseen, joten työtä oli lyhyelle ajalle paljon tehtävänä.

Pian tammikuun lopulla kävi ilmi, ettei äänisuunnittelijani ollut mahdollista hoitaa niin suurta vastuuta yksin. Aikarajat olivat liian tiukat toiveisiini, työmäärään ja sen tuomaan kuormitukseen nähden. En ollut osannut koreografina varautua kyseiseen tilanteeseen, joten koin itseni neuvottomaksi. Otin yhteyttä musiikin lehtoriimme Marko Salmelaan, joka järjesti mukaan myös toisen äänimiehen konservatoriolta. Vastuu äänisuunnittelun osalta jaettiin tasaisesti molemmille miehille.

Kohtausten valmistuminen hidastui varsinaisten musiikkien puuttuessa, koska oli haastavaa työstää teosta ilman äänimaailmaa. Myös tanssijat olivat turhautuneita, koska emme pystyneet määrittämään kohtausten sisällä tapahtuvien asioiden kestoja ja merkkejä muutoksille. Vietin joka ilta monta tuntia kuunnellen äänimiesteni tekemiä raitoja, antaen jatko-ohjeita ja tarkennuksia. Siitä huolimatta emme saaneet niitä harjoituksiin aikataulun mukaisesti. Lopulta työskentely samaan aikaan sekä koreografina, tanssijana, että musiikin vastuuhenkilönä alkoi olla hyvin kuormittavaa.

Toinen äänimiehistä päätti jättäytyä projektista yllättäen pois näkemyserojemme seurauksena. Tässä vaiheessa esitykseen oli enää muutama viikko, joten aikaa lopullisille ratkaisuille ei ollut paljon. Ainoa vaihtoehtoni oli käyttää valmista musiikkia. Valmiiseen teokseen päätyi lopulta Heikki Leppäjärven säveltämä ja toteuttama petoeläin -musiikki, harjoituksissamme käytettyjä valmiita kappaleita, sekä sekuntikellon äänestä muokattua äänimaailmaa. Kaikki teoksen lopulliset musiikit ja taustat saimme mukaan harjoituksiin viikolla 8 ja esiintymään menimme viikolla 9. Toiveeni teoksen äänimaailman suhteen eivät siis täysin toteutuneet ja harjoitusaika musiikin kanssa jäi lopulta hyvin vähäiseksi.

5 HARJOITTEET AVOIMESSA PROSESSISSA

Tässä luvussa avaan tarkemmin harjoitteiden sisältöä ja niiden osaa avoimessa prosessissa. Kerron, miten tuotimme teokseen harjoitteiden pohjalta materiaalia ja miten jatkojalostimme sitä. Syksyllä videoin kaikki kokeilumme ja harjoituksissa tuottamamme materiaalin. Videotallenteiden avulla minun oli helpompi tarkastella prosessia ulkopuolelta ja viedä teosta haluamaani suuntaan.

5.1 Harjoitteiden sisältö ja liikemateriaalin tuottaminen

Arkimaneerit

Halusin tuoda teokseen jotakin arkista ja arkeen viittavaa, koska päätimme kuvastaa teemoja omien arjen tuntemustemme näkökulmasta. Ajattelin arkisuuden sopivan erityisesti kiire- ja suoritusyhteiskuntaa kuvastavaan kohtaukseen, jota olin valinnut lähestyä esimerkiksi arjen kierteen ja syklin kautta.

Ensimmäisten viikonloppujen aikana lähdimme tutkimaan ihmisen arjen maneeereita ja arkiliikkeitä. Jokainen sai kokeilla ja tutkia peilin edessä ensin omiaan ja valita niistä 2-3 selkeää maneeria, elettä, liikettä tai ilmettä, jotka opetettiin muille. Yhdistimme kaikkien liikkeet pidemmäksi liikesarjaksi ja toistimme sarjaa useamman kerran peräkkäin. Sen jälkeen kokeilimme kiihdyttää sarjaa niin nopeaksi, kuin mahdollista. Kokeilimme sarjaa myös vastapainoksi täysin hidastettuna versiona. Tehtävä oli hyvin mielenkiintoinen pikkutarkkuutensa ja vivahteidensa myötä, mutta se ei liikkunut tilassa kovin paljon. Halusin testata saman ajatuksen pohjalta versiota, joka saataisiin liikkumaan laajemmin. Myöhemmin kyseisiä arkimaanereita hyödynnettiin teoksen toisen kohtauksen liikemaailmassa.

Arkitoimintosarja

Arkimaanerien pohjalta annoin tanssijoille tehtäväksi pohtia omia arkirutiineitaan ja tavallisen arkipäivän kulkua. Tanssijat saivat valita omasta arjestaan toimintoja ja toiminnan kaavoja, joita he toistavat päivittäin. Jokainen loi omaa arkitoimintoaan kuvaavan liikkeellisen pätkän, johon sai liittää myös kokemuksen ja tunnetilan, tai hyödyntää pohjana arkimaneereita. Vaikka halusin pitää arkisuuden pohjalla, annoin tanssijoille vapauden muuttaa liikkeitä abstraktimpaan ja tanssillisempaan muotoon. Kuitenkin niin, että toiminto pysyi suhteellisen mekaanisena.

Tanssijat loivat liikkeitä esimerkiksi kasvojen pesusta, sängyn petauksesta, kahvin keittämisestä, vessassa käymisestä ja hiusten harjaamisesta, ja yhdistelivät niitä. Liikepätkät olivat kekseliäitä ja persoonallisia, mistä innostuin erityisesti. Opettelimme toistemme yhdistelmät ja nimesimme ne toimintojensa mukaan. Kyseisistä yhdistelmistä kokosimme palapelin kaltaisesti napakan mittaisen liikesarjan, jota oli helppo toistaa yhä uudelleen.

Lopullisessa muodossaan sarjasta tuli erittäin mehukas, koska sen suunnat ja tasot vaihtelivat monipuolisesti ja se liikkui tilassa soljuvasti. Liikkeisiin alkoi syntyä itsestään myös tanssillisempi laatu, kun sarjaa toistettiin. Löysimme siihen luonnollisesti yhteisen sisäisen rytmin ja tempon, minkä myötä päätimme olla määrittelemättä sarjalle laskuja. Kokeilimme uudestaan kiihdytystä ja slow motion –hidastusta, koska tempo toi uuden haasteen sarjan ollessa liikkuvampi. Huomioimme kiihdytyksen olevan haastavaa pelkän sisäisen rytmin perusteella, joten myöhemmin otimme harjoitukseen mukaan myös harjoitusmusiikin ja kokeilimme laskutusta. Hylkäsimme laskut kuitenkin hyvin pian, sillä ne söivät liikkeen laatua ja virtausta. Sarjaa toistettiin toistuvasti useissa harjoituksissa, jotta yhteinen kiihdytyksen tempo alkoi löytyä.

Kiihdytyksen myötä tutkimme, kuinka liikkeiden toisto peräjälkeen muuttui ja milloin niiden tarkkuus katosi niin, etteivät ne enää muistuttaneet alkuperäistä muotoaan. Kokeilimme, kuinka kauan sarjan sai pidettyä kasassa sen hajoamatta ja kuka jaksoi kiihdyttää pisimpään. Kiihdytyksen kautta haimme tuntua siihen, miltä arjesta suoriutuminen alkaa lopulta tuntua, kun kiire määrää tahdin. Kyseisen harjoituksen pohjalta rakensimme myöhemmin teoksen viimeisen kohtaoksen ja liikemateriaalin viitteitä päätyi myös teoksen toiseen ja kolmanteen kohtaukseen.

Arkitoiminnot luuppina

Hyödynsimme myös arkitoimintosarjan yksittäisiä pätkiä. Tehtävänantona oli työskennellä itse luomansa yhdistelmän parissa tai valita sarjan sisältä muutaman liikkeen yhdistelmä, jota pystyi toistamaan yhä uudelleen alusta. Käytimme tehtävän pohjana yhteistä sarjaa, jonka kyydistä sai tempon kiihtyessä tippua halutessaan pois. Tiputtuaan piti siirtyä sivulle toistamaan omaa luuppiaan ensin täysin hidastettuna versiona. Hidastetusta versiosta piti kiihdyttää kierros kierrokselta kohti tre-tärinän kaltaista ”kohtaus –tilaa”.

Kohtaus –tila tarkoitti kiihdytyksen pistettä, jolloin liikkeitä ei kyennyt enää tekemään puhtaasti ja toisto keskittyi vain enää muutamaankin yksittäiseen asiaan, muuttuen lopulta kohtausmaiseksi tärinäksi. Tehtävällä haettiin kehoon fyysistä tuntemusta kiireen aiheuttamasta kaaoksesta, jolloin liikettä ja tunnetta pyrittiin tuottamaan lopussa sisältä ulos päin. Kiihdytyksen jälkeen tuli tunnistaa yhteinen päätöspiste, täysin liikkumaton hetki ja jäädä paikoilleen. Luuppeja työstettiin harjoitusten aikana kiihdyttäen, hidastaen, sekä eri laatujen, tunnetilojen ja omien tehtävänantojen kautta. Tämän harjoituksen pohjalta omia luuppeja hyödynnettiin teoksen viimeisessä kohtauksessa, joka rakennettiin täysin arkitoimintosarjan ympärille.

Pelinappulat ja arjen äänet

Minua kiinnosti lähestyä johtajuutta käsittelevää kohtausta luomalla sen pohjalle pelin, jota vallanpitäjät pelaisivat. Halusin hyödyntää pelissä yksinkertaisia liikkeitä, jotka voitiin määrittää liikkumaan ”pelilaudalla” tietyllä kaavalla. Päätin, että tanssijoista kaksi kuvastaisivat vallanpitäjiä, jolloin pelilaudalle nappuloiksi jäi viisi tanssijaa. Pyrin siihen, että teoksen kohtauksiin ei päätyisi

liikaa toisistaan irrallista materiaalia, joten päädyimme ratkaisuun yhdistää arkimaneereita ja arkitoimintasarjan liikkeitä keskenään.

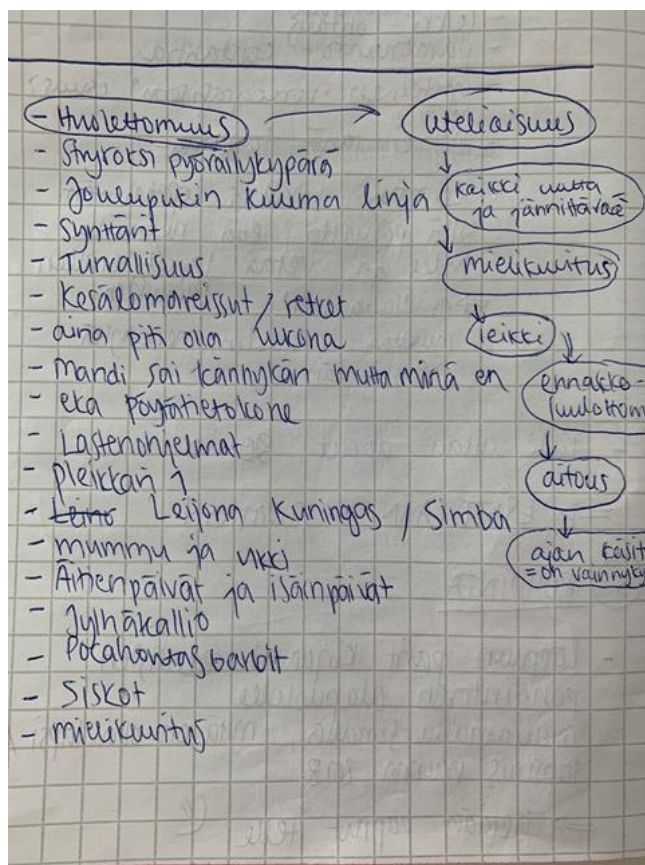
Valitsimme yhdessä jokaiselle nappulalle muutaman liikkeen yhdistelmän, joka sisälsi jonkin maneerin ja arkitoiminnon mekaanisena. Nämä yhdistelmät laskutettiin ja muokattiin menemään kahdeksaan, minkä jälkeen niille jokaiselle määritettiin jokin arjen ääni. Merkkiääniksi valikoituivat yskäisy, jalan tömistys, käsien läpsäys ja pyyhkäisy vartaloa vasten, sekä ”kylmän hytinä”. Sovimme järjestyksen, numeroimalla tanssijat liikkeineen. Tehtävänä oli lähteä liikkumaan omalla vuorollaan ja edetä tilassa toistaen samalla omaa liikeyhdistelmää ja ääntä. Jokaisella tanssijalla oli omat laskunsa, mutta kaava oli sama. Kaavan avulla äänet iskuttuivat peräjälkeen ja niistä muodostui selvä rytmi, vaikka tanssijat liikkuvat eri aikoihin suhteessa toisiinsa.

Alkuun kokeilimme kaavaa vapaasti tilassa liikkuen, jolloin suunnat sai itse määrittää. Kokeilimme myös kiihdyttää tempoa, jolloin äänet tiheentyivät. Näiden kokeilujen jälkeen loimme jokaiselle liikkeelle oman kävelyreitit ja valitsimme niille suunnat. Yhdistimme kävelyreitit toisiinsa, jolloin niistä muotoutui vielä uusi toiminnan kaava. Sen jälkeen kokeilimme tehdä kaikki liikkeet paikallaan yhtäaikaaisesti rivissä, vaihtaen jokaisen liikeyhdistelmän kohdalla suuntaa. Lopulta yhdistimme nämä kaikki harjoitteen osat toisiinsa ja kokeilimme tehdä ne peräjälkeen. Kokeilusta syntyi selkeä koreografinen alusta valtapeliä kuvastavalle kohtaukselle. Lopullisen teoksen toinen kohta rakennettiin kyseisen harjoitteen pohjalta.

Lapsuuden leikit -duetto

Lähestyimme digitalisaatiota lapsuuden näkökulmasta. Jaoin tanssijat pareihin ja parien tehtävä oli jakaa ajatuksia, peilaten niitä omiin lapsuusmuistoihinsa, sekä yleisesti mielikuviiin turvallisesta ja onnellisesta lapsuudesta. Näiden keskustelujen pohjalta parit kirjasivat pohdintojaan ja ne jaettiin koko ryhmän kesken. Jaettujen ajatuslistojen pohjalta tanssijoiden tehtävänä oli suunnitella duetto. Määritin tehtävänannossa suuntaa antavan ohjeistuksen, jonka mukaan dueton tuli sisältää selvän aloituksen, leikkeihin tai peleihin perustuvan kohtauksen, painonantoa ja kontaktia, yhteisen tanssillisen pätkän, sekä lopetuksen. Lopetuksen tuli kuvastaa luovan tuhon tuloa, jolloin digiaika erottaa lapset toisistaan. Lopulta duetot esitettiin ja niiden sisältöä avattiin muille ryhmäläisille.

Myöhemmin teimme kyseiselle duettotehtävälle jatko-osan saman parin kanssa. Tehtävällä oli sama periaate, peilaten nykyajan lapsuuteen. Taas ajatukset jaettiin koko ryhmän kesken ja yhteisen keskustelun pohjalta parit saivat valita apusanoja, joiden pohjalta rakennettiin duettoon toinen osa. Parien tehtävä oli rakentaa edellisestä duetosta versio, jossa tunnelma, leikin merkitys ja lasten suhde toisiinsa olisi erilainen, mutta sen alkuperäinen pohja vielä tunnistettavissa. Tämän jälkeen dueton molemmat versiot yhdistettiin toisiinsa, kokonaisuus esitettiin ja sen sisällön muutoksia avattiin koko ryhmälle. Duettotehtävän pohjaa ja materiaalia hyödynnettiin lopullisen teoksen ensimmäisessä kohtauksessa.

KUVA 2. Ajatuslista ja apusanoja lapsuusduettoon (Tanssijat, 2018)

Kontakti –improvisaatio

Halusin tuoda lapsuutta kuvaavaan kohtaukseen teknologistumisen jollakin abstraktilla keinolla, jotta kohtauksesta ei tulisi liian päälle liimattu. Päätin lähestyä teemaa improvisaation kautta, kokeilemalla erilaisia keinoja manipuloida toisen liikettä, pitäen taustalla leikin ja pelin periaatteen. Jaoin tanssijat pareihin ja lähdimme kokeilemaan moniosaista harjoitetta, yksi osa kerrallaan.

Harjoituksen ensimmäinen osa oli peilaus, jossa toinen parista lähti johtamaan liikettä hitaasti pitäen fokuksen parin katseessa. Parit seisoivat vastakkain ja peilauksen tempo oli aluksi hyvin tunnusteleva ja hidaskas. Liikettä kasvatettiin pala palalta raajoista kohti muutakin kehoa, jolloin siitä tuli liikkuvampaa ja vellovampaa, jolloin myös suunnat suhteessa pariin alkoivat muuntautua. Pyrkimys oli päästä hypnoosin kaltaiseen yhteiseen rytmiin, kuitenkin koskettamatta toista.

Harjoitteen toinen osa oli katsekontakti. Jatkoimme harjoitetta purkamalla peilauksen vapaaseen liikkeeseen, kuitenkin pitämällä tiukasti katsekontaktin oman parin kanssa. Tilassa sai liikkua vapaasti, mutta sääntönä oli, että kontakti ei saa katketa liikkumisen aikana. Tehtävä haastoi tanssijoita kokeilemaan etäisyyksiä, tasoja, sekä liikkumisen rytmitystä ja tempon vaihtelua. Tanssijat haastoivat myös toisiaan pysymään mukana, jolloin tehtävään tuli leikinomainen ote.

Harjoitteen kolmannessa osassa mukaan tehtävään tuli kosketus ja liikkeen kuljetus. Aluksi valittiin, kumpi parista johtaa liikettä. Johtajan tehtävä oli johtaa ja niin sanotusti manipuloida parinsa liikkumista, kuljettamalla pariaan kosketuksen kautta eri ruumiinosista, liikkuen itse samalla mukana. Liikkujan tehtävä oli myötäillä ja aistia kosketuksen suuntaa, kuitenkin pysyen itse aktiivisena.

Harjoitteen neljännessä osassa liikkeen johtajaa ja manipuloijaa ei määritetty, vaan liikkeen johtaminen vaihteli tanssijoiden oman valinnan mukaan. Näin duetosta tuli asettelultaan tasavertainen ja moniulotteisempi. Lopuksi tanssijoilla oli käytössään kaikkien harjoitteiden osien tehtävänannot ja he saivat käyttää niitä vapaasti vaihdellen. Harjoite oli kokonaisuudessaan hyvin mielenkiintoinen, joten halusin hyödyntää sitä osana teosta. Mielestäni liikkeen manipulointi toimi ajatuksena kuvaamaan teknologian vallanottoa, vaikka se ei päätyntykään lopulta kuvastamaan sitä teoksessa. Hyödynsin harjoitteen eri osia lopullisen teoksen ensimmäisessä kohtauksessa ja teoksen toiseksi viimeinen kohta rakentui täysin harjoitteen pohjalta.

Eläin –improvisaatio

Koska tein päätöksen lähestyä ihmisoikeuksiin ja tasa-arvoon liittyviä teemoja petoeläimen näkökulmia tarkastellen, halusin tuoda myös kyseisen kohtauksen liikekieleen eläimellisyyttä. Teetäin syksyn puolivälissä väljiä improvisaatioharjoitteita, joissa tanssijat saivat hakea kehoonsa eläimellisyyttä, liikkuen vapaasti musiikkiin. Liikekieltä haettiin esimerkiksi kävellen ensin normaalisti tilassa ja kävely lähdettiin purkamaan pikkuhiljaa ihmismäisestä liikehinnästä kohti eläimellisempää olemusta. Vapaassa improvisaatiossa tanssijat saivat käyttää tasoja valitsemallaan tavalla, palauttaen liikkeen välillä ihmisille tyypillisempään liikkeeseen ja taas eläimellisempään liikkeeseen.

Minua kiinnosti ajatus ihmisestä laumaeläimenä, josta sain idean kollektiiviseen laumakävelyyn. Kokeilimme harjoitetta, jossa tilassa sai kävellä ensin vapaasti valiten itse suunnat ja hakeutua lopulta kävelemään samaan suuntaan jonkun muun kanssa. Kaikkien tuli päätyä kävelemään tiiviissä laumassa, jossa kävelyn tempoa piti opetella kuuntelemaan ja tunnistamaan, milloin se muuttuu juoksuksi. Kävelyssä oli myös lupa pyrkiä johtamaan laumaa, vaihtamalla itsepäisesti suuntaa. Muiden tehtävä oli mennä aina mukana, mutta kaikilla oli mahdollisuus vaikuttaa suuntiin. Lauman toiminnan tuli siis olla kollektiivista, jolloin toisten kuuntelulla oli merkitystä. Myöhemmin lähdimme hakemaan laumajuoksuun uhkaavaa eläimellistä otetta, esimerkiksi kehon kumaran olemuksen, eteenpäin työntävän aktiivisen askelluksen ja uhkaavamman fokuksen kautta. Näiden harjoitteiden pohjalta suunnittelin loppusyksystä valmista tanssillista materiaalia, jossa oli viitteitä eläimelliseen liikekieleen ja pilkahduksia arkitoiminnoista. Valmiin materiaalin, sekä improvisaatioharjoitteiden pohjalta suunnittelin lopullisen teoksen kolmannen kohtauksen.

5.2 Harjoitteiden suhde avoimeen prosessiin

Prosessiorientoituneen mallin mukaisesti myös RAJAT(ON) teoksen prosessilla oli selkeät tavoitteet: kerätä prosessin aikana materiaalia erilaisten kokeilujen kautta ja tuottaa harjoitteiden pohjalta

valmis pidempikestoinen esitys. Tämä toteutui prosessille ominaisella tavalla, koska lopulliseen teokseen päätyi jokaisesta harjoitteesta jotakin.

Liikekokeilut, improvisaatio ja materiaali

Varsinaisia liikekokeiluja ja liikkeen tutkimiseen pohjautuvia harjoitteita teimme prosessin aikana lopulta hyvin vähän. Liikekokeilut rajautuivat tuotetun materiaalin parissa työskentelyyn ja harjoitteissa tutkimme lähinnä erilaisten laatuojen ja tempon vaihtelun vaikutusta liikkeeseen, toisin kuin liikkeen itsensä tutkimista. Määritin myös improvisaatioharjoitteille selkeät säännöt, jotka loivat niihin rakenteen. Molempien improvisaatioiden osalta minulla oli koreografina selvä tavoite, minkä myötä harjoitteiden tuottamat mielikuvat olivat enemmän ulkoa asetettuja, kuin tunneperäisiä. Liikekokeilut ja improvisaatioharjoitteet ajoivat kuitenkin mielestäni avoimen prosessin periaatetta, koska niiden pyrkimyksenä ei ollut tuottaa mitään valmista. Pidin säännöt sen verran väljinä, että tanssijoilla oli mahdollisuus ratkaista tehtävänantoja omalla tavallaan, mikä johti kohti avoimen prosessin kokeilevampaa ja tutkivampaa lähestymistapaa.

Myös tanssijoiden osallistaminen läpi prosessin tuki avoimen prosessin periaatetta. Tanssijat saivat olla prosessin alkumetreiltä asti vaikuttamassa käsiteltäviin teemoihin ja esityksen sisältöön. Tanssijat tuottivat prosessissa kaiken materiaalin lähtökohtaisesti itse ja auttoivat minua tekemään koreografisia ratkaisuja. Lähes kaikissa harjoitteissa oli kuitenkin kokeilemisen ja tutkimisen sijaan päämääränä tuottaa lopullista materiaalia, mikä ei täysin tukenut avoimen prosessin tutkivaa ja väljää otetta.

Mielikuvat ja tunteet

Kirjoitustehtävät, joilla pohjustimme materiaalin tuottamista, tukivat avoimen prosessin työskentelymetodeja. Yhteiskunnallisten teemojen pohdintatehtävä auttoi virittymään maailmaan, mihin prosessissa matkasimme ja omat pohdinnat herättivät mielleyhtymiä teoksen teemoihin. Kirjoitustehtävien avulla pääsimme myös syvemmin käsiksi muistoihin, mitkä johtivat erilaisiin tunnekokemuksiin ja auttoivat synnyttämään mielikuvia yksittäisistä aiheista. Esimerkiksi duettotehtävän pohjalle tehty kirjoitustehtävä lapsuusajan muistoista ja mielikuvista toimi materiaalin tuottamisen tukena ja auttoi eläytymisessä.

Myös omien liikeluoppien ja arkitoimintosarjan avulla haettiin kehoon erilaisia laatuja, sekä tunnetta ja mielikuvaa kiireen aiheuttamasta kaaoksesta. Kollektiivisessa lauma -harjoitteessa taas pyrimme kuuntelemaan toisiamme ja tunnistamaan yhteisen tarpeen juoksuun lähdölle, missä tunne toimi impulssina seuraavalle toiminnalle. Tunteet ja mielikuvat toimivat harjoitteiden pohjalla merkittävässä roolissa, mikä on avoimelle prosessille olennaista. Kaikki tulkinnat asioista eivät kuitenkaan puhtaasti syntyneet tanssijoiden omien tuntemusten pohjalta. Määritin koreografina tarkasti aiheet, mihin tunteita linkitetään ja mistä mielikuvia luodaan.

Vaikka rajasin tanssijoiden tulkinnan vapautta, hyödynsimme kuitenkin jokaisen omia kokemuksia tehtävien pohjalla, mikä vei harjoitteita avoimen prosessin suuntaan. Halusin tanssijoiden luovan omakohtaisen suhteen käsiteltäviin aiheisiin, jotta materiaali syntyisi tunnekokemusten pohjalta, tunteiden hakeminen olisi helpompaa ja ilmaisu olisi näyttölemisen sijaan aitoa. Keskustelimme myös ryhmän kesken kokemuksistamme ja esimerkiksi läsnäolosta. Emme kovin usein kuitenkaan ehtineet purkaa harjoitteiden sisältöjä niiden jälkeen, mikä olisi ollut avoimen prosessin näkökulmasta olennaista ja tärkeää.

Yhteenveto

Koen, että ajauduimme avoimen prosessin suuntaan, koska en määrätietoisesta toiminnastani huolimatta tiennyt tarkalleen, mihin harjoitteideni ja teokseni osalta pyrin. Tein ennen harjoitusten alkua tietoisesti valinnan olla suunnittelematta prosessin etenemistä ja teoksen pyrkimystä liian tarkasti, että kokeilemiselle ja teoksen kehittymiselle jäisi tilaa. Työskentelyssämme oli siksi jonkin verran avoimen prosessin mukaista väljyyttä ja päämäärättömyyttä, mikä antoi mahdollisuuden teoksen muovautumiselle prosessin aikana. Teosta koottiin pala palalta ja kokonaiskuva alkoi hahmottua vasta palasten rakennuttua ehjiksi osioiksi. Asioita ratkaistiin sen mukaan, miten harjoitteet ja teos itsessään etenivät ja kehittyivät. En myöskään tehnyt kaikkia valintoja itse, vaan ratkaisut syntyivät työryhmän näkökulmien myötä.

Määritin asioita väljyydestä huolimatta kuitenkin hyvin tarkasti, mikä vei työskentelyä kauemmaksi avoimesta prosessista. Vaikka materiaali esimerkiksi tuotettiin tanssijalähtöisesti ja ratkaisuja tehtiin yhdessä, minä suunnittelin koreografina materiaalien ja teoksen lopullisen muodon tietoisesti valintoihini perustuen. Myös kirjoitustehtävissä ohjasin tanssijoita tietoisesti haluamaani suuntaan ja valitsin, kuinka käsiteltäviä teemoja lähestytään.

Koen, että avoimelle prosessille tyypillisenä lopputuloksena nähdään usein improvisaatioon pohjautuva vapaamuotoinen tuotos, jossa on väljyyttä muokkautua esityksen aikana tekijöidensä valintojen mukaan. Minun teoksessani tällaista väljyyttä ja vapautta ei lopulta ollut, joten sen lopputulos oli myös avoimelle prosessille epätyypillinen. Yhdistin koreografina ja prosessin ohjaajana kaksi hyvin eri tyylistä työskentelytapaa, mikä johti minut koreografina uuden äärelle.

6 RAJAT(ON) LAVALLA

Teos sai ensi-iltansa Sotku -teatterin lavalla, Kuopiossa keskiviikkona 27.2.2019 ja se esitettiin toisen kerran perjantaina 1.3.2019. Tässä luvussa kerron tarkemmin, millainen lopullisesta teoksesta rakentui lavalle ja mitä elementtejä esitys sisälsi. Avaan kohtausten sisältöä, sekä käsiteltävien yhteiskunnallisten teemojen suhdetta niihin.

KUVA 3. Teoksen markkinointikuva. Kuvaaja: Mona Immonen

6.1 Teoksen rakenne ja kohtaukset

Teoksessa jokaisella tanssijalla oli oma roolinsa ja kohtauksia kuljetettiin näiden roolien kautta. Kohtaukset kuvastivat käsittelemämme teemoja eri näkökulmista, heijastaen aikuisuuden maailmaa erilaisten pelien ja tunnelmien siivittämänä. Sannin roolihenkilö astuu teoksen alussa aikuisuuden maailmaan, tietämättä mitä odottaa. Hän kulkee muiden mukana läpi erilaisten vaiheiden, päätyen lopulta pisteeseen, johon tie aikuisten maailmassa johtaa.

1. Kohtaus: Lapsuuden leikit ja aikuisuus

Ensimmäinen kohtaus toimii teoksen johdantona ja ensimmäisten henkilöhahmojen esittelynä. Alkuperäisen suunnitelman mukaan kohtauksen oli määrä kuvastaa digiajan ja lapsuuden suhdetta, mutta prosessin aikana totesin teknologistumisen tuntuvan kokonaisuuden kannalta irralliselta teemalta. Kohtaus rakennettiin alkuperäisen periaatteen mukaisesti uuden konseptin ympärille, yhdistämällä teeman pohjalta tehtyjä harjoitteita. Lopullinen kohtaus on kuvaus siitä, miten nykyajan lapsuus lyhenee lasten kiiruhtaessa aikuistumaan. Kohtauksessa Sofia kuvastaa turvallista

lapsuutta, Aurora aikuisuutta ja Sanni ihmistä. Kohtauksessa aikuisuuden teemaääninä toimii kellon viisareiden tikitys.

Teos alkaa Sannin ja Sofian välisellä leikillä lastenohjelmista ja elokuvista. Leikki johtaa tanssilliseen duettoon, joka keskeytyy Auroran ilmestyessä lavalle. Kohtauksen edetessä Aurora vangitsee lopulta Sannin mielenkiinnon ja houkuttelee tämän jättämään lapsuuden taakseen. Sanni ylittää rajan kohti aikuisuutta ja jatkaa matkaansa syvemmälle aikuisten maailmaan. Lava pimenee.

2. Kohtaus: Johtajien valtapeli ja pelinappulat

Kohtaus on kuvaus siitä, miten vallanpitäjät ohjailevat ihmisiä, tavoitteenaan tuottaa liukuhihnalta uusia veronmaksajia. Suunta ja raamit ovat valmiiksi määrätty ja niiden mukaan on edettävä. Valtapelin kautta ilmennetään myös ylempien tahojen välistä keinottelua ja likaista kaupankäyntiä. Toinen kohtaus rakennettiin täysin pelinappuloiden alustavan harjoitteen ja koreografisen alustan mukaisesti. Kohtauksessa minä ja Kia kuvastamme johtajia ja muut tanssijat valtapelimme pelinappuloita. Pelin merkkiääninä on sekuntikellon kaltainen aikalaskuri, joka toimii jatkumona ensimmäisen kohtauksen kelloon.

Kohtauksen alussa johtajat rajaavat post it –lapuilla tilaan pelilautaa muistuttavan alueen, jääden itse rajojen ulkopuolelle pelaamaan sanapeliä. Sekuntikellon äänen myötä peli etenee johtajien merkatessa lappuihin kirjaimia ja siirrellen niitä. Jokaisella siirrolla myös nappulat liikkuvat pelilaudalla mekaanisin liikkein, sovitun kaavan mukaisesti. Pelin kirjaimista muodostuu sanoja, kuten raha ja aika. Viimeiseksi sanaksi rakentuu ”rajat”, mihin johtajat lopettavat pelin tyytyväisinä. Pelinappulat alkavat rikkoa kaavaa ja toiminta pelilaudalla muuttuu sekasortoisemmaksi.

Myös rajatun tilan lapuissa on kirjaimia, joista muodostuu sanoja pelilaudan reunoille. Yksi pelinappuloista uhmaa johtajia, kääntämällä lappujen alta esiin uudet kirjaimet. Reunalle muodostuu valtioon tuen tilalle sana ”valtiovalta”. Kian johtajahahmo paljastaakin pelaavansa samaa peliä pelinappuloiden kanssa ja yhdessä he ajavat minut rajojen sisään, jolloin sekuntikellon ääni sammuu. Rajojen sisällä ei ole enää erikseen johtajia ja pelinappuloita, vaan kaikki ovat samalla lähtöviivalla.

3. Kohtaus: Petoeläinten leikkikenttä

Kolmas kohtaus perustuu kohtauksen pohjalle tehtyihin eläin –improvisaatioharjoitteisiin, valmiiseen materiaaliin, sekä työryhmän yhdessä suunnittelemiin fyysisiin ryhmäosioihin. Kolmannessa kohtauksessa Hilpan henkilöahmon kautta kuvastetaan vallan havittelua, vallan käyttöä ja yksilön toiminnan suhdetta muihin. Kohtauksen lopussa Vilman kautta peilataan yhteiskuntamme heikompia, joita roikotetaan mukana rattaassa. Lopulta heikot hidastavat rattaiden pyörimistä, jolloin heidät on tiputettava kyydistä.

Kolmas kohtausta jatkuu suoraan toisen kohtauksen lopusta. Rajat on suljettu ja kaikki tanssijat ovat niiden sisällä. Tanssijat lähtevät vuoroin kävelemään rajatussa tilassa, ajautuen lopulta laumaan. Kävely yltyy uhkaavaksi juoksuksi, jonka aikana tanssijat etsivät ulospääsyä rajastusta tilasta. Juoksusta tanssijat jatkavat musiikin myötä eläimelliseen tanssisarjaan, jonka aikana paikat tilassa vaihtuvat ja valtasuhteet muuttuvat. Hilppa irtautuu ryhmästä ja repäisee rajalta yhden post it – lapun irti, osoittaen valta-asemansa tehdessään yhteiskunnan systeemiin särön. Koko ryhmä ajautuu kasaan, jonka päälle jokainen pyrkii hyödyntämällä muita ja vetämällä toisiaan tieltä. Kasa purkautuu jonomaiseksi rykelmäksi, kaikkien pyrkiessä kohti rajassa olevaa säröä. Kukaan ei pääse ylittämään rajaa, vaan tanssijat ryhmittyvät takaisin laumaan. Vilma yrittää roikkua lauman perässä, muiden tuoppiessa häntä eteenpäin. Lopulta hänet tiputetaan kyydistä ja muu lauma ylittää rajan ja poistuu lavalta. Musiikki loppuu.

KUVA 4. Teoksen markkinointikuva. Kuvaaja: Mona Immonen

4. Kohtausta: Rajojen rikkominen

Neljännän kohtausten alkuperäinen funktio oli olla nopea ja lyhyt välike, jolla kolmas ja neljäs kohtausta sidotaan yhteen. Kokonaisuus kuitenkin kaipasi väliin selkeästi oman kevennetyn osion, jossa lava tyhjenee tanssijoista ja tapahtumia rauhoitetaan. Välikkeestä syntyi oma kohtaustensa, jota työstimme Vilman kanssa kahden kesken. Kohtaustessa Vilma on yksin lavalla, joten annoin hänelle vapauden ratkaista kohtausten sisältöä omista näkökulmistaan käsin. Loimme Vilman hahmosta hieman vinksahaneen, spontaanin ja humoristisen, mikä sopi teoksen muuten raskaan ja vakavan tunnelman kontrastiksi hyvin. Vilman roolihahmon kautta ilmentetään tuntemuksia epätoivosta, tarpeesta kuulua joukkoon, sekä rohkeudesta ylittää omat rajansa. Kohtaustessa kuvastetaan myös rajoista aiheutuvaa turhautumista, minkä seurauksena ne rikotaan impulsiivisesti miettimättä seuraamuksia. Rajojen rikkomisella kuvastetaan sitä, miten meistä jokainen on valmis käyttämään valtaa eri tavoin, jos se päättyy käsiimme. Kohtaustessa ei ole musiikkia.

Petokohtauksen jälkeen Vilma jää makaamaan lattialle. Hän huomaa olevansa yksin ja ajautuu tutkimaan rajoja. Hän ylittää rajan ja repii lappuja raivokkaasti ympäri tilaa, luoden niiden repimisestä tanssillisen pelin. Lopulta Vilma kerää revityt laput yhteen, sulloo ne sukkaansa ja heittää sukkamylyn uhmakkaasti ulos lavalta. Hän jatkaa lappujen repimistä, kunnes havaitsee kuuluvan musiikkia ja tilaan saapuneen muitakin. Vilma piiloutuu takaseinän verhoon tarkkailemaan tapahtumia viidennen kohtauksen alkaessa. Rajoista jää jäljelle epämääräisiä jälkiä, jotka symboloivat sitä, etteivät rajat katoa niitä vastaan taistelemalla. Lopulta olemme asettaneet ja luoneet ne kuitenkin itse.

5. Kohtaus: Arjen kuvat ja kohtaamiset

Arjen kuvia ja kohtaamisia työstettiin lähtökohtaisesti viimeisen kohtauksen johdantona. Lopulliseen teokseen johdannosta muovautui kuitenkin oma merkittävä osionsa. Sen pohjalla hyödynnettiin digiaika -kohtausta varten tehtyjä kontakti-improvisaatioharjoitteita. Kohtaus on kuvaus kanssakäymisen ja toiminnan malleista, joiden taakse ihmiset arjessaan piiloutuvat ja jumiutuvat, näkemättä ympärilleen. Se on kuvaus myös siitä, miten voimme itse valinnoillamme vaikuttaa, millaiseen arjen kuvaan päädyimme. Lopulta ihminen tarvitsee ihmistä, selvittääkseen elämästä.

Kohtauksessa on Vilman henkilöhahmon lisäksi kolme erilaista duettoa, joita teoksessa aikaisemmin nähdyt roolit kannattelevat. Hilpan ja Auroran välinen duetto on viittaus pelinappuloiden mekaaniseen ja robottimaiseen välinpitämättömään suoriutumiseen. Minun ja Kian duetto perustuu johtajien ja petoeläinten valtataistelustuun ja manipulointiin. Sofialla ja Sannilla dueton pohjana toimii ajatus lapsuuden leikkien kepeydestä ja tasavertaisuudesta.

Kohtaus alkaa limittäin edellisen kanssa, Vilman repiessä lappuja lavalla ja musiikin alkaessa soida. Tanssijat etenevät pareittain lavalle määritetyille paikoilleen, sovitussa järjestyksessä. Jokaisella parilla on oma tehtävänantonsa improvisaation pohjalla. Duetoista muodostuu lavalle vaakakupin kaltainen diagonaali -linja, jonka päissä ovat kohtaamisten ääripäät ja keskellä tasapainoinen arjen kuva. Vilma yrittää sovittaa itseään vuoroin jokaiseen arjen kuvaan, kiinnostuen erityisesti keskimmäisestä duetosta. Hän ”korjaa” ääripäiden kuvat, kääntämällä molempien duettoparien fokuksen keskellä tapahtuvaan leikkisään duettoon ja liittyy itse siihen mukaan.

Ääripäiden kuplien rikkouduttua kaikki duettoparit päätyvät keskelle. Keskelle päästyään jokainen tanssija kiertää hidasta pientä rinkiä itsensä ympäri, kohdaten muut katseellaan. Rinki kuvastaa arjen oravanpyörää, jossa jokainen on lopulta mukana yksin ja yhdessä. Roolien tippuessa pois, arjen kuvasta tulee ryhmän yhteinen. Tanssijat pysähtyvät kollektiivisesti kasvot kohti yleisöä ja alkavat tehdä rintakehällään pientä aaltomaista liikettä. Musiikki loppuu ja viimeinen kohtaus alkaa.

KUVA 5. Teoksen markkinointikuva. Kuvaaja: Mona Immonen

6. Kohtaus: Kiire- ja suoritusyhteiskunta

Viimeinen kohtaus rakennettiin arkitoiminnoista tekemämme tanssisarjan ja harjoituksen ympärille, hyödyntäen toistoa, sekä omia luuppeja. Kohtauksessa kuvastetaan kiireen ja suorittamisen kehystämää arjen kehää, jonka tahdissa jokainen yrittää pysyä mukana. Arki on kilpailu siitä, kuka jaksaa ja kestää pisimpään. Lopulta ihminen ajautuu syvemmälle suorittamisen kierteeseen ja arki muuttuu selviytymiseksi, yhteiskunnan rattaiden pyöriessä hiljaa ympärillä. Kohtauksen lopussa Sannin kautta kuvastetaan, mitä kiireen ja suoriutumisen kierre ihmisen psyykeelle ja jaksamiselle lopulta aiheuttaa. Kohtauksessa tanssijat eivät ole enää rooleissa, vaan omana itsenään.

Uusi musiikki alkaa soida, minkä myötä tanssijat jatkavat aallosta suoraan arkitoimintosarjaan. Sarjaa toistetaan, kierros kierrokselta kiihdyttäen ja kiihdytyksen myötä tanssijoita tippuu pois kyydistä sovitussa järjestyksessä. Tiputtuaan tanssijat siirtyvät vuorollaan sivummalle, jossa jokainen toistaa omaa luoppiaan itse määrittämällään tehtävänannolla, laadulla ja tempolla. Kun viimeinenkin tanssija tippuu, Sanni jää yksin kiihdyttämään ja toistamaan sarjaa keskelle.

Sannin jatkaessa, muut kiertävät ympärille muodostuneella kehällä hitaan oman kierroksen itsensä ympäri ja jäävät seisomaan paikalleen. Kia toistaa oman luoppinsa kerran slow motionina ja muut liittyvät lopussa siihen mukaan. Samaan aikaan sarjan toistaminen keskellä alkaa muuttua holtittomaksi väsytystaisteluksi. Kehällä tapahtuva yhteinen slow motion kuvaa ympärillä pyörivää täydellisen seesteistä ja välinpitämätöntä oravanpyörää, jonka sisällä yksilöt kamppailevat jaksamisen rajoilla. Muut pysähtyvät paikalleen kehystämään kuvaa, Sannin jatkaessa. Valot feidautuvat pimeäksi ja musiikki loppuu. Sanni jatkaa pimeydessä ja hiljaisuudessa vielä hetken, kunnes ei jaksa enää. Teos loppuu, kun Sanni päättää lopettaa.

6.2 Valot

Tein teokselle alustavan valosuunnitelman viikolla 7, kahta viikkoa ennen esitystä. Lopulliset valot kanssani suunnitteli ja toteutti Veli Pekka Kuronen ja valoharjoitus pidettiin Sotkulla esitysviikolla 9. Valot suunniteltiin tukemaan teoksen tapahtumia, luomaan kohtauksiin oikeanlaiset tunnelmat ja vivahteet, sekä rakentamaan kohtauksista yhtenäinen kokonaisuus. Veli Pekka käytti luovuuttaan, pitäen tarkasti kiinni toiveistani ja ylitti odotukseni valojen toteutuksessa. Valot tekivät teoksesta kokonaisen ja kuljettivat kohtauksia, tukien niiden sisältöä ja sanomaa.

KUVA 6. Kuva kenraaliharjoituksesta 1.3.2019. Ensimmäinen kohtaus.

Kuvaaja: Sari Immonen

Ensimmäinen kohtaus

Halusin pitää ensimmäisen kohtauksen visuaalisesti yksinkertaisena ja valot oli valittava sen mukaan, etteivät tilassa valmiina olevat post it –laput paljastuisi katsojalle. Valoiksi valikoituivat spotit. Spotit kuvastavat lapsuuden ja aikuisuuden maailmoja ja niiden välistä matkaa. Spotit sijoitettiin tilaan diagonaalilinjalle, vasemmasta etukulmasta kohti oikeaa takakulmaa. Valojen sävyllä haimme lapsuuden ja aikuisuuden maailmojen välille kontrastia. Lapsuutta kuvastava takakulman spotti on sävyiltään lämmin ja aikuisuuden spotit kylmän kirkkaita. Käytimme tehokeinona spottien sammuttamista ja sytyttämistä uudelleen, jolloin aikuisuuden spotit luovat lopussa Sannille valoväylän aikuisten maailmaan. Tehokeinona toimi myös lapsuus -spotin himmentäminen ja aikuisuus -spottien kirkastaminen, jolla luotiin mielikuva lapsuuden taakse jäämisestä.

Toinen kohtaus

Toisen kohtauksen alkuun halusin salaperäisyyttä, jotta katsojan mielenkiinto heräisi johdannon jälkeen. Johtajien tilan rajaamiseen valittiin tumman sävyinen siluettivalo, jotta vain hahmojen muodot näkyvät, eikä vielä paljastettaisi liikaa tulevasta. Pelinappuloiden esittelyyn suunnittelimme lavan keskelle ”skannaus/läpivalaisu” –valon, jossa jokainen pelinappula käy vuorollaan. Veli Pekka muotoili valosta perinteisen pyöreän spotin sijaan neliön, mikä sopi kohtauksen teemaan paremmin. Läpivalaisuun sävyksi valitsimme kylmän sinisen, joka antoi valolle skannauksen kaltaisen vivahteen.

Johtajien sanapeliin valitsimme työvalon kaltaisen lämminsävyisen spotin, koska se saatiin mahtumaan rajatun alueen ulkopuolelle. Pelinappuloille loimme oman valoeffektin, joka oli selkeä merkki pelin alkamisesta. Pelin alkaessa, nappuloiden taakse verhoon syttyy yksi kerrallaan sinisävyiset valot ja kirkkaat sivuvalot valaisevat lopulta pelilaudan. Pelilaudan ja johtajien valon välille tehtiin selkeä sävyero, jotta johtajien valta-asema korostuu ja katsojat ehtivät huomioida myös etualalla tapahtuvan sanapelin. Valot vaihtuvat huomaamattomasti kohti kolmannen kohtauksen alkua.

KUVA 7. Kuva kenraaliharjoituksista. Kolmas kohtaus.

Kuvaaja: Tiia Laitinen

Kolmas kohtaus

Petoeläin –kohtauksen osalta halusin vähentää valojen määrää, jotta uhkaava tunnelma tulisi läpi katsojalle. Valojen tuli kuitenkin elää kohtauksen sisällä tapahtuvien vaihdosten mukaisesti. Laumakävelyyn ja –juoksuun suunnittelimme hämyisän valotilanteen, jossa tanssijoiden mustat vaatteet uppoavat taustaan ja luovat liikkeeseen niin sanottuja ”vauhti –jälkiä”. Tanssisarjan aikana utuinen tunnelma säilyy, mutta sävy muuttuu hieman kylmemmäksi, mikä luo enemmän uhkan tuntua. Tanssillisen osion aikana lavaan heijastuu myös liikkuvia valoja, jotka luovat liikkeen tueksi petoeläimen arvaamattomuutta ja levottomuutta, sekä vahvistavat mielikuvaa pelistä. Tanssijoiden ajautuessa kasaan, muu lava pimenee ja kasakiipeilyyn kohdistuu suoraan yläpuolelta kirkas ja kuviollinen gobo –valo. Yläpuolelta tuleva valo tukee motiivia pyrkiä kasassa ylöspäin ja kuvioitu gobo tekee valosta tavallista spottia elävämmän. Kasan jälkeen valot avautuvat takaisin tilaan ja palautuvat kohtauksen alkutilanteeseen, pieniä valoeffektejä lukuunottamatta.

KUVA 8. Kuva kenraaliharjoituksista 1.3.2019. Kolmas kohtaus.

Kuvaaja: Sari Immonen

Neljäs ja viides kohtaus

Vilman jäädessä yksin lavalle, valot himmenevät hämyisiksi. Kohtauksen pääasia oli lappujen repiminen, joten halusin pitää tunnelman neutraalin arkisena ja valot yksinkertaisina, kuitenkin niin, että Vilman eleet ovat selkeästi nähtävissä. Lämminsävyiset sivuvalot kirkastuvat tapahtumien edetessä valaisemaan lavaa enemmän, mutta juuri muita muutoksia valoissa ei kohtauksen aikana tapahdu.

Viidennen kohtauksen alkaessa en halunnut valotilanteen muuttuvan merkittävästi, mutta halusin tunnelmaan jotakin erilaista neljänteen kohtaukseen verrattuna. Valojen oli määrä tukea mielikuvaa

yhteisöllisyydestä ja jollakin tavalla myös toivosta. Viidennen kohtauksen tarkoitus on myös keventää tunnelmaa, ennen synkempää lopetusta. Tunnelmaa muutettiin neutraalista hieman eläväisemmäksi, kun sivuvalojen lämpimän sävyn sekaan sekoitimme kylmää sävyä ja valot kirkastuvat hieman. Valot luovat kohtaukseen enemmän kolmiulotteisuutta ja raikkautta kahden eri sävyn myötä, mikä tukee ajatusta arjen kerroksista.

Kuudes kohta

Viimeinen kohta on sisällöltään teoksen vakavasävytteisin ja rankin osio, joten suunnittelimme myös valotilanteen muuttumaan keveästä ja lämpimästä selvästi tunnelmaltaan synkemmäksi. Halusin jättää katsojan viimeiseksi visuaaliseksi mielikuvaksi jotakin vahvaa, syvää ja tunnelmallista, mutta säilyttää edellisen kohtauksen raikkouden taustalla. Viimeisessä kohtauksessa valot vaihtuvat säilyttään kylmän ja kirkkaan sinertäväksi ja valon määrä vähenee kohtauksen edetessä. Valojen tunnelma luo teokselle selvän lopun tunnun. Lopussa valot himmenevät kokonaan pimentäen koko lavan.

KUVA 9. Kuva kenraaliharjoituksesta 27.2.2019. Viimeinen kohta.

Kuvaaja: Tiia Laitinen

6.3 Puvustus

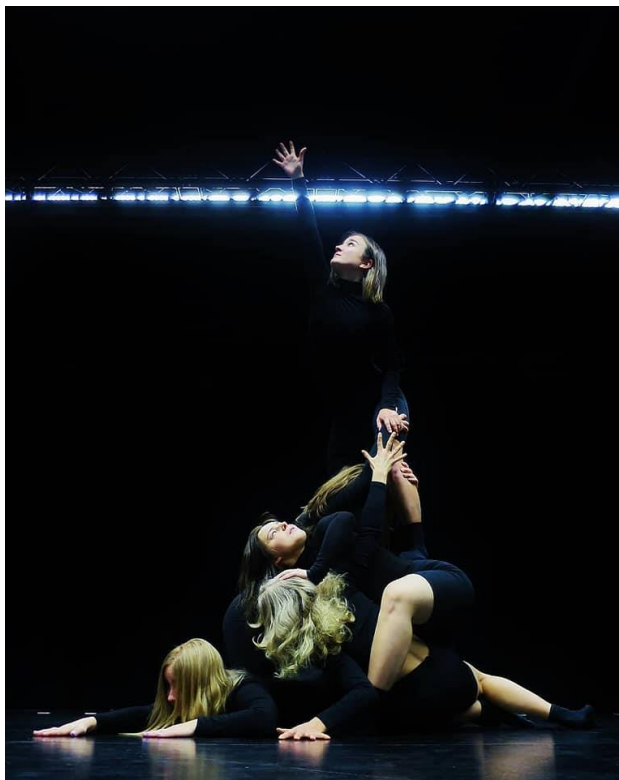
Koen, että puvustuksella on teoksen kokonaisuuden kannalta aina suuri merkitys, mutta omissa töissäni asut eivät ole koskaan olleet suuressa roolissa tai herättäneet erityisesti huomiota. Mielestäni asuvalintojen tulee olla aina perusteltuja teoksen sanoman ja liikemaailman kannalta.

Koreografinen tyylini on fyysinen, joten pyrin valitsemaan teosteni asut usein niin, että ne mahdollistavat liikkumisen laajasti. Puvustuksen osalta pidän myös selkeydestä, koska silloin katsojan huomio pysyy pääasiassa, eli tanssissa.

Koko työryhmä oli yhtä mieltä siitä, että teoksen vaatetuksen tulisi olla mahdollisimman yksinkertainen ja tyyliiltään, sekä värimaailmaltaan yhtenäinen. Halusin tanssijoille selkeälinjaisen formun, joka loisi mielikuvan pelinappulan siluetista ja jota olisi mahdollista muokata kohtausten tarpeiden mukaan. Minulla ei ollut varaa kustantaa koko seitsenhenkisen työryhmän asuja, joten valitsimme asut myös sen mukaan, mitä kaikilta löytyi valmiina. Tanssimme teoksessa sukat jalassa, miksi päädyin valitsemaan alaosaksi mustat tiukat shortsit, jotta jalkojen linjat ovat näkyvissä. Yläosaksi halusin jotakin peittävämpää, joten päädyimme mustiin tiukkoihin poolopaitoihin. Korkea kaulus viesti mielestämme tietynlaisesta sidonnaisuudesta, mitä myös haimme esimerkiksi pelinappula –kohtauksen liikekieleen.

Koska päädyimme ratkaisuun pitää asut lähes muuttumattomina koko teoksen ajan, halusimme tuoda kohtauksiin pieniä muutoksia muilla keinoilla. Hyödynsimme huulipunaa symbolisena merkinä aikaisuudesta ja johtajien korkeammasta arvosta. Lapsuutta kuvastavan kohtauksen asuihin lisäsimme leikkisyyttä värikkäillä sukilla ja hiusdonitseilla. Teoksen kahdessa viimeisessä kohtauksessa kuvastetaan alun sidonnaisuuden sijaan vapautta ja inhimillisyyttä, joten niissä sukat jätettiin pois.

Pienten muutosten lisäksi pelasimme myös erilaisilla kampauksilla. Ensimmäisissä kohtauksissa hiukset pidettiin tiukasti kiinni ja petokohtaukseen ne avattiin, jotta olemukseen saatiin sidonnaisuuden jälkeen epäsiistiä rosoisuutta ja eläimellisyyttä. Viimeisiin kohtauksiin kampauksen sai päättää itse, jotta se tukisi vapaampaa olemusta ja roolien riisumista. Asut olivat lopulta melko arkiset ja mielikuvituksettomat, mutta tukivat mielestäni perustellusti teoksen ajatusta ja liikemaailmaa. Pienet muutokset korostivat kohtausten sisältöjen sanomaa.

KUVA 10. Teoksen markkinointikuva. Kuvaaja: Aurora Suhonen

6.4 Rekvisiitta

Kohtausten sisältöjä suunnitellessani yhteiskunnan raamit ja valmiiksi asetetut rajat nousivat suureen rooliin. Pohdintojeni myötä syntyi ajatus tuoda ne konkreettiseksi osaksi teosta, koska rajojen piirtäminen tilaan vahvisti myös mielikuvaani pelilaudasta ja valta-asettelusta. Päätin, että rajojen asettajat ovat johtajat, minkä myötä pohdin johtajuuteen liittyviä mielleyhtymiä, etsien keinoja tilan rajaamiseen. Selkein mielleyhtymä oli raha, mistä ajatus johti kohti paperilappuja. Päädyin lopulta post it –lappuihin, koska ne sai kiinnitettyä lattiaan, niihin oli mahdollista kirjoittaa, ne tekivät rajoista ilmavimmat, kuin teippi ja niillä oli lisäksi yhteys arjesta selviytymiseen.

Post it –laput tulivat mukaan harjoitukseen viikolla 6. Ne osoittautuivat haasteellisiksi, koska niiden asettaminen tilaan oli hyvin hidasta ja tanssille määritetty tila pieneni huomattavasti. Rajattu tila vaikeutti esimerkiksi petoeläin –kohtauksen tanssillista osiota, joka oli alun perin suunniteltu liikkumaan tilassa laajasti ja monipuolisesti. Tilaa oli lappujen myötä opeteltava hyödyntämään uudella tavalla ja tanssillisten osioiden sisältöihin oli myös tehtävä pieniä muutoksia.

KUVA 11. Kuva kenraaliharjoituksista 27.2.2019. Toinen kohtaus.
Kuvaaja: Tiia Laitinen

Post it –laput toivat lopulta kohtauksille ja teoksen sisällölle kuitenkin uusia merkityksiä ja käsiteltäville teemoille uusia näkökulmia. Esimerkiksi ajatukset rajojen rikkomisesta ja ylittämisestä, sekä systeemin säröstä syntyivät vasta rekvisiitan myötä. Lappujen myötä myös pelinappuloiden esittelyyn lisättiin näkökulma työläisistä kantamassa korttansa kekoon. Teoksen draamankaari rakentui rekvisiittaa hyödyntämällä ja sen avulla saimme nivottua kohtauksia yhteen. Rekvisiitalla oli myös merkittävä osa tanssijoiden roolihahmojen toiminnassa ja niiden välisissä suhteissa. Esimerkiksi johtajien suhde pelinappuloihin ja kohtauksen valtapeli rakennettiin täysin rekvisiitan ympärille. Päätimme työryhmän kanssa myös piilottaa rajoihin katsojalle piiloviestejä, jotka toivat esille prosessin aikana syntyneitä ajatuksiamme yhteiskunnan rattaasta.

Pyrimme hyödyntämään lappuja monipuolisesti, jotta katsojan olisi mahdollista tulkita lappujen tarkoitusta, sekä kohtausten sisältöjä niiden myötä monella tavalla. Vaikka revisiitta tuli osaksi kokonaisuutta hyvin myöhäisessä vaiheessa, tuli siitä lopulta oleellinen ja kantava osa valmista teosta. Rekvisiitan myötä teos sai myös nimensä RAJAT(ON).

7 TEOKSEN PALAUTE JA VASTAANOTTO

Tässä luvussa tuon esille tanssijoiden ja äänisuunnittelijan kirjallisia pohdintoja prosessista, työskentelymetodeista, sekä lopputuloksesta lähettämieni palautekyselyiden (liitteet 3 ja 4) pohjalta. Lisäksi kerron, millaisia ajatuksia valmis teos herätti ja millaista palautetta se sai katsojilta.

Tanssijoiden palaute

Tanssijoiden kokemukset avoimesta prosessista ja tanssijälähtöisestä työskentelystä eivät eronneet kovin paljon toisistaan. Palautteet olivat rehellisiä ja osittain suoraan verrannollisia myös minun tuntemuksiini prosessin ohjaajana ja koreografina. Koko työprosessi oli koettu opettavaisena ja palkitsevana, mutta myös henkisesti hyvin raskaana ja työläänä. Erityisesti aikataulut, kiire ja pitkä harjoitusjakso olivat tuntuneet kuormittavilta ja motivaatiota harjoitteluun oli joutunut ajoittain etsimään.

Tanssijälähtöinen työskentelytapa oli ollut työryhmälle mielekäs, mutta loppua kohden hyvin kuluttava, koska lähtökohtaisesti prosessin alusta asti kaikki tuotettiin ja luotiin teokseen itse. Avoimen prosessin koettiin kehittävän paljon tanssijantyöllisesti, vastuun kasvaessa prosessin myötä. Tanssijat kertoivat työskentelytapojen ja harjoitteiden pääosin tukeneen teoksen rakentumista ja päämäärää. Yhteisillä keskusteluilla ja pohdinnoilla, sekä pohjustavilla kirjoitustehtävillä oli koettu olevan suuri merkitys niin tanssijantyössä, kuin teoksen suuntaviivojen hahmottelussakin. Materiaalin työstäminen ja tuottaminen tanssijälähtöisesti oli tuntunut palkitsevalta ja toimivalta, koska siitä tuli luontaisesti omaan kehoon sopivaa.

”Pääsi paremmin syventymään itsekin teokseen ja teemaan, kuin että vain opettelisi materiaalit ja harjoittelisi ilmaisua. Oli helpompi olla läsnä esityksessä ja sisällä aiheessa, kun oli itsekin päässyt työstämään aiheita ja pohtimaan motiiveja.”

”Pohjustavat tehtävät ja improvisaatiot auttoivat löytämään oikeaan suuntaan ja ryhmäyttivät myös meitä, mikä on tärkeää onnistumisen kannalta.”

Otteita tanssijoiden kirjallisista palautteista, huhtikuu 2019

Osa tanssijoista koki, etteivät avoimen prosessin työskentelymenetelmät ja prosessin luonne olleet kaikille yhtä hyvin selvillä. Vastuun koettiin jakautuvan jopa epäreilusti, niin pohjatyön kuin yhteisten ratkaisujen tekemisenkin osalta. Syksyn harjoitusten poissaolot koettiin myös tanssijoiden keskuudessa turhauttavana, koska joidenkin harjoitteiden koettiin menevän hukkaan työryhmän ollessa vain osittain paikalla. Muutama tanssijoista pohti, olisiko valmiissa teoksessa pitänyt antaa vastuuta enemmän niille, jotka olivat olleet työstämässä sitä tiiviimmin alusta asti.

”Mielestäni juuri avoimessa prosessissa korostuu eri persoonatyypit hyvin. Panin merkille että osa tanssijoista ei kertonut ajatuksiaan, tai tarjonnut mitään, ellei erikseen pyydetty. Osa on tarkkailijatyyppejä jne. Rupesin kuitenkin tämän seurauksena pohtimaan, että kuinka moni tiesi mitä avoin prosessi tarkoittaa?”

Ote tanssijan kirjallisesta palautteesta, huhtikuu 2019

Toimintaani koreografina luonnehdittiin päämäärätietoiseksi, suunnitelmalliseksi ja kirkkaaksi. Ohjaus oli ollut selkeää ja vienyt tanssijoita omassa työssään eteenpäin. Vaikka vastuuta oli myös tanssijoilla itsellään, oli minun koettu toimivan prosessin johtohenkilönä ja lopullisten päätösten tekijänä, mikä loi turvaa tanssijoille. Prosessin loppuvaiheilla paineeni teoksen valmistumisesta oli kuitenkin heijastunut niin vahvasti harjoituksissa, että se oli aiheuttanut stressiä myös tanssijoille itselleen. Yksi tanssijoista mainitsi palautteessaan, että yritti olla näyttämättä omaa stressiään, ettei aiheuttaisi koreografille lisää paineita.

Ajatusteni ja pohdintojeni sanallistamisen oli koettu auttavan teoksen päämäärän ymmärtämisessä. Koreografian paineiden kasvaessa päätösten tekeminen oli kuitenkin tanssijoiden näkökulmasta hidastunut turhauttavan paljon. Osa tanssijoista oli sitä mieltä, ettei minun olisi tarvinnut koreografina kysyä tanssijoiden mielipidettä kaikkeen, jotta päätökset olisivat syntyneet nopeammin. Liiallisen ylihoitamisen sijasta tanssijat olisivat toivoneet minun kokeilevan koreografina ideoitani rohkeasti enemmän, sen sijaan, että niitä pyöriteltiin päätyttä lopulta mihinkään ratkaisuun.

Valtaosa tanssijoista koki oppineensa avoimesta prosessityöskentelystä paljon, esimerkiksi sanallistamisen, heittäytymisen ja uusien asioiden kokeilemisen näkökulmista. Moni oli havainnut jäkikäteen, kuinka paljon aikaa pidemmän kokonaisuuden tekeminen vaatii, jotta prosessi ehtii muovautua ja palaset loksahdella paikoilleen. Tanssijantyön koettiin jääneen hieman kesken teoksen valmistuessa niin myöhäisessä vaiheessa.

Tanssijat olivat myös ymmärtäneet, kuinka tärkeä prosessin eheyden ja harjoitteiden yhtäläisyyden kannalta on, että koreografilla on selkeä sapluuna ja pyrkimys teoksen suhteen jo valmiina. Prosessin myötä osa tanssijoista oli oppinut pohtimaan syvemmin materiaalin tuottamisen ja liikkeiden lähtökohtia, tekemisen syvempiä motiiveja, sekä näiden asioiden suhdetta ja merkitystä lopullisessa teoksessa, sekä yleisesti taiteen tekemisessä. Kaikki kertoivat olevansa tyytyväisiä yhdessä synnyttämäämme lopputulokseen ja kokivat sen eheäksi lavalle mentäessä. Tanssijat olivat kiitollisia saadessaan olla osana prosessia ja teosta.

”Onnistuimme tekemään koskettavan ja ajatuksia herättävän teoksen, ja se on jo paljon.”

Ote tanssijan kirjallisesta palautteesta, huhtikuu 2019

Äänisuunnittelijan palaute

Heikki kirjoitti palautteessaan kokeneensa prosessin ja yhteistyön palkitsevana. Haasteita suunnitteluun oli aiheuttanut prosessin alussa yhteisen kielen ja sanaston puuttuminen, sekä aikarajan tuoma kuormitus. Hän kertoo oppineensa prosessin aikana hahmottamaan paremmin ja realistisemmin, kuinka paljon aikaa ja pitkäjänteisyyttä jo pelkästään yhden sävellyksen suunnittelu ja toteutus vaatii. Musiikin luominen valmiin mallin pohjalta ja sen sovittaminen tanssijoiden tuottamaan materiaaliin ja valmiiseen koreografiaan oli äänisuunnittelijalle uusi ja erikoinen tilanne. Hänelle jäi positiivinen kuva tanssijoiden suorasta ja nöyristelemättömästä asenteesta palautteenannon osalta.

”Myös positiivista oli kollektiivinen tekeminen; vaikka koreografi on vastuussa, myös koko työryhmän palaute ohjaa suuntaa. -- Oli myös mielenkiintoista seurata aluksi vain nähdyn koreografian yhdistyminen musiikkiin, ja siitä kokonaiseksi teokseksi!”

Ote kirjallisesta palautteesta, äänisuunnittelija, huhtikuu 2019

Yhteistyön aikana oivalsimme, kuinka suuri merkitys on työstää prosessia myös fyysisesti kasvatusten. Heikki kertoo palasten lokahtaneen kohdilleen vasta, kun hän kävi seuraamassa harjoituksia kahta viikkoa ennen esitystä.

Yleisön palaute

Työni sai pääosin erittäin positiivisen ja hyvän vastaanoton, mitä en osannut itse sen viimehetken valmistumisen myötä odottaa. Teemojen koettiin olevan hyvin ajankohtaisia ja useampi katsoja oli samaistunut lavalla näkemäänsä. Valtaosalle teokseni sanoma oli välittynyt katsomoon asti, mikä oli pyrkimykseni sitä tehdessä. Yhden palautteen mukaan aiheen koettiin kuitenkin jäävän katsojalle avonaiseksi. Kyseinen katsoja koki, että teemoja olisi pitänyt vielä syventää ja jalostaa.

Useammassa palautteessa luki, että pitkästä kestostaan huolimatta teos olisi kantanut vielä pidempäänkin, mistä olin positiivisesti yllättynyt. Tanssijoiden lavaolemus, ilmaisu ja roolien kantaminen mainittiin useissa palautteissa kehuina. Tanssijat nähtiin toisistaan erilaisina yksilöinä, joiden tanssitaitea ja persoonallisuutta oli hyödynnetty monipuolisesti, tuoden ne tasapuolisina lavalle.

”Tanssijoiden omat persoonalliset tavat tanssia näkyivät ihanasti.”

Kirjallinen yleisöpalaute, maaliskuu 2019

Teosta oli katsottu monelta eri kantilta ja sen sisällöstä oli osattu poimia pieniäkin vivahteita, joita oli tulkittu ja pohdittu monella eri tavalla. Joidenkin huomion oli vanginnut erityisesti teoksen fyysinen ja rosoinen liikekieli, sekä äänimaailma ja äänenkäyttö, kun taas toisten mielikuviin oli jäänyt vahvemmin teoksen erilaiset tunnelmat, sekä tulkinnat sen sanomasta ja sisällöstä. Kokonaisuutta luonnehdittiin vangitsevaksi ja teoksen loppu herätti monessa katsojassa vahvoja tunteita. Teos koettiin pääasiassa ajatuksia herättävänä ja toteutukseltaan kirkkaana ja perusteltuna.

”Näin paljon eri teemoja, mutta itselle vahvimpana nousi esiin ajatus muiden vahtaamisesta ja siitä, että miten omat rajat eivät aina riitä suojelemaan itseä, sekä väsyminen. Upea teos, joka kosketti!”

Kirjallinen yleisöpalautte, maaliskuu 2019

8 LOPPUPOHDINTA

Tässä kappaleessa avaan ajatuksiani koreografian ja prosessin ohjaajan näkökulmasta. Peilaan mietteitäni koreografisen työskentelyni lisäksi prosessiin, työryhmään, sekä lopulliseen teokseen.

Prosessi ja koreografinen työskentelyni

Lähtökohtaisesti koin prosessikeskeisen työskentelyn haastavana, mutta myös täynnä mahdollisuuksia. Avoimen prosessin lähestymistavat ajoivat minua kehittymään koreografisessa työssäni paljon, koska en voinut ratkaista asioita täysin itselleni tyypillisillä ja tutuilla keinoilla. Olen tyytyväinen, että uskalsin yhdistellä teoksessa monia itselleni uusia elementtejä ja työstimme teosta aikaisempia koreografioitani abstraktimmalla otteella. Sain kokemusta myös hyvin erilaisten persoonien kanssa työskentelystä, mikä vei eteenpäin pedagogista osaamistani jatkon kannalle. Koin prosessin kokonaisuudessaan hyvin opettavaisena ja kasvattavana kokemuksena, koska tartuin sen aikana moniin uusiin haasteisiin, joita en ollut kokeillut aikaisemmin.

RAJAT(ON) –prosessi oli minulle myös hyvin raskas kokemus. Ison vastuun kantaminen yksin, yllättävien käännteiden hallitseminen ja useiden päätösten tekeminen yhtä aikaisesti oli kuormittavaa ja huono paineensietokyky sai ajoittain epäilemään omaa ammattitaitoani. Koen epävarmuuteni olleen yksi hallitseva tekijä koko prosessin ajan. Minun oli vaikeaa luottaa omaan osaamiseeni ja se heijastui myös liian vahvasti tanssijoille. Lopulta koin epäonnistuneeni työn ohjaajana ja koreografina, kun teos saatiin kasaan niin myöhäisessä vaiheessa ja tanssijantyöhön ei ehditty paneutua tarpeeksi. En toiminut epävarmuuteni sävyttämässä tilanteissa täysin ammattitaitoisesti, mutta opin siitä jatkon kannalle. Mielestäni selvisin kaikista haasteista lopulta kokemattomuuteeni nähden kunnialla ja opin, kuinka paljon pidemmän kokonaisuuden valmistaminen vaatii kärsivällisyyttä, suunnitelmallisuutta ja paineensietokykyä.

Harjoitusten määrään nähden en onnistunut hyödyntämään kaikkea käsissäni ollutta aikaa parhaalla mahdollisella tavalla. Myös tämä johtui osittain epävarmuudestani, koska valmistautumisaika jäi hyvin lyhyeksi ennen harjoitusjakson alkua. Avoimen prosessin näkökulmasta koen, että tutkimisen kannalta olisi ollut tärkeää, että olisimme tehneet yksittäisistä harjoitteista enemmän erilaisia variaatioita ja niille olisi ollut jatkotehtäviä. Erilaisten variaatioiden avulla harjoitteet olisivat mahdollisesti kehittyneet pidemmälle ja niiden ydinajatus olisi ehtinyt prosessin aikana syventyä. Koen myös, että olisimme voineet kokeilla rohkeasti enemmän, ilman materiaalin tuottamisen ja valmiin luomisen pakkoa. Silloin tanssijoiden omat tulkinnat ja näkemykset olisivat saaneet tilaa, mikä olisi tukenut enemmän aitoon ilmaisuun pyrkimistä.

Vaikka tiedostan toimintani olleen ajoittain epäselkeää ja epäjohdonmukaista, koen ohjanneeni prosessia päämäärätietoisesti, kunnianhimoisesti ja vastuullisesti työn valmistumisen ehdoilla. Olen tyytyväinen, että uskalsin ottaa riskejä ja vaatia myös tanssijoiltani paljon. Valtavasta harjoitusten määrästä huolimatta pyrin huolehtimaan tanssijoiden voinnista ja jaksamisesta prosessin aikana. Mielestäni panostin myös yksilöiden ohjaamiseen ja jaoin huomiotani prosessissa tasaisesti. Koen

toimintani olleen työn johtohenkilönä rehellisen inhimillistä, minkä myötä loin tanssijoihini avoimen suhteen, jakaen myös omia tuntemuksiani koreografina ja osana työryhmää. Koen onnistuneeni luomaan harjoituksiin pääosin turvallisen, vapautuneen ja rennon positiivisen ilmapiirin.

Opin, että vaikka avoimessa prosessissa työskennellään väljällä ja vapaamuotoisella otteella, on silti tärkeää, että työn ohjaajalle itselleen on selkeää, miten edetään. Annoin ulkopuolisten mielipiteiden ja omien olettamuksieni vaikuttaa prosessissa aivan liian paljon työskentelyyni, koska en luottanut omaan arvostelukykyyni. Jatkossa aion kokeilla rohkeammin ideoitani arvottamatta niitä ennakkoon, koska RAJAT(ON) –prosessissa annoin epävarmuuteni syödä monta hyvää ajatusta epäonnistumisen pelon varjolla. Minun tulee opetella luottamaan myös omaan näkemykseeni ja visioihini, jotta opin hyödyntämään osaamistani monipuolisesti.

Tiedostin prosessin aikana, kuinka suuri vastuu ohjaajalla on siitä, että työskentely sujuu ja kaikilla on hyvä olla. Koen, että avoimen prosessin näkökulmasta olisi ollut tärkeää ryhmäyttää tanssijoita tietoisesti enemmän. Jatkossa osaan suhteuttaa realistisemmin myös työn määrän ja sen vaatiman ajan ja pitää narut varmemmin ja vahvemmin omissa käsissäni. Mielestäni onnistuimme lopulta luomaan ainutlaatuisen lopputuloksen, jota oli käsitelty kypsästi ja monipuolisesti.

RAJAT(ON) –teos

Kun teos vietiin lavalle, koin sen jääneen itselleni koreografina vielä työstövaiheeseen. Aivoni työstivät teoksen ongelmakohtia vielä pitkään aktiivisesti esitysten jälkeenkin. Kiireen tuottaman paineen ja työmäärän hellittäessä näin asiat kirukkaammin ja tiesin, mitä olisin tehnyt toisin. Kun lopulta sain prosessiin ja teokseen etäisyyttä, opin näkemään sen myös uudessa valossa. Näin jälkikäteen olen ylpeä siitä, millaisen lopputuloksen saimme aikaan ja mitä sillä saavutimme.

Vaikka teos olisi vaatinut vielä hiomista ja paneutumista tanssijantyöllisesti, oli se mielestäni jo hyvin pitkälle viety ja monipuolisesti toteutettu. Onnistuimme tuomaan lavalle näkyväksi tavoittelemamme raakaa arkista todellisuutta ja saimme luotua teokseen sen vaatimat tunnelmat. Teoksen materiaali oli persoonallista ja sitä käsiteltiin mielestäni monipuolisesti läpi kokonaisuuden. Kohtaukset tarjosivat jokaiselle jotakin ja niihin jäi erilaisten sivujuonteidensa myötä myös tulkinnan vapautta. Mielestäni tanssillisuuden ja muun sisällön suhde oli hyvässä tasapainossa, mikä sai mielenkiinnon pysymään yllä ja teki teoksesta kestoiltaan juuri sopivan mittaisen. Äänimaailma tuki kohtausten sisältöjä onnistuneesti ja myös rekvisiittaa hyödynnettiin kekseliäästi. Lopputulos oli kiinnostava ja monivahainen ja siinä näkyi tekijöidensä käden jälki.

Myös kohtausten kuljettaminen toimi lavalla lopulta melko sujuvasti, mikä oli paljon kiinni siitä, miten tanssijat kannattelivat omia roolejaan. Mielestäni onnistuin roolittamaan tanssijat niin, että heidän persoonansa tukivat heidän kantamaansa roolia. Ryhmä oli esiintyessään voimakas ja yhtenäinen, mutta jokainen tanssija tuli esiin myös yksilönä. Tanssijat tekivät lavalla ammattimaista työtä ja jokainen antoi itsestään kaikkensa, mistä olen koreografina äärimmäisen tyytyväinen, kiitollinen ja ylpeä.

Koreografina ja teokseni tanssijana samaistun kuitenkin osittain yleisöpalautteeseen, jonka mukaan aihe jäi avonaiseksi. Mielestäni emme päässeet kaikissa kohtauksissa niin vahvasti asian ytimeen, kuin olisin toivonut, eivätkä kaikki kohtaukset vastanneet toteutuksen osalta sitä, mihin koreografina pyrin. Jos aikaa olisi ollut enemmän, olisin halunnut paneutua sisältöihin syventyen ja vieden niitä vielä pidemmälle. Koen, että kaikkien kohtausten sisältö ei siksi auennut katsojalle tavalla, jolla toivoin. Osa teoksen ratkaisevista kohdista tehtiin vasta viimeisinä päivinä ennen esitystä, eikä niihin ehditty paneutua niiden vaatimalla tavalla. Kyseisissä kohdissa teoksen uskottavuus kärsii hieman, koska tanssijantyöllisesti ja ilmaisullisesti ne jäivät keskeneräisiksi, ja se näkyy.

Koen tehneeni koreografina parhaani olosuhteisiin nähden ja antaneeni teokselle täyden panokseni. Jos aikaa olisi ollut enemmän, teoksesta olisi voinut tulla vielä vahvempi ja viimeistellympi, mutta aikarajoitteesta huolimatta olen tyytyväinen lopputulokseen. Loimme hienon, monipuolisen ja sykehdyttävän kokonaisuuden, pieniä yksityiskohtia myöten. Tanssijat tekivät upeaa työtä ja ottivat teoksen omiin käsiinsä, luoden lavalle maailman, joka antoi katsojille tavoittelemani kokemuksen. Teoksessa näkyy tunnistettava tyylini, mutta myös minulta koreografina jotakin uutta ja pidemmälle vietyä. RAJAT(ON) –prosessin aikana opin koreografisesta työstä ja itsestäni taiteen tekijänä enemmän, kuin minkään muun teokseni tekemisen aikana.

LÄHTEET

- Hämäläinen, Soili. 1999. Koreografian opetus- ja oppimisprosesseista –kaksi opetusmallia oman liikkeen löytämiseksi ja tanssin muotoamiseksi. Väitöskirja. Taideyliopiston teatterikorkeakoulu. Tanssi- ja teatteripedagogiigan laitos. Tummavuoren kirjapaino Oy, Vantaa. [Viitattu 2019-04-29] Verkkojulkaisu saatavissa:
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/33994/Acta_Scenica_4.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Immonen, Mona. 2018-21-10 - 2019-01-03. Opinnäytetyöprosessin oppimispäiväkirja.
- Kirjalliset katsojapalautteet. 2019-27-02 – 2019-01-03.
- Leppäjärvi, Heikki. 2019-17-04. Kirjallinen palautelomake.
- Työryhmän tanssijat. 2018-07-10 - 2018-21-10. Kirjallinen pohdinta.
- Törmi, Kirsi. 2016. Koreografinen prosessi vuorovaikutuksena. Väitöskirja. Taideyliopiston teatterikorkeakoulu. Esittävien taiteiden tutkimuskeskus. Edita Prima Oy, Helsinki. [Viitattu 2019-04-30] Verkkojulkaisu saatavissa:
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/161453/Acta_Scenica_46.pdf

LIITE 1: KIRJALLINEN POHJATEHTÄVÄ TANSSIJOILLE

Sähköpostiviesti

Pe 12.10.2018

Mona Immonen KT15/ Savonia Amk

Opinnäytetyö – Kirjallinen pohjatyötehtävä nro 2

Moi,

Tässä tulee nyt opparin mahdolliset valikoituneet pääaiheet jotka nousi teijän vastauksista ja jotka kiinnostaa myös erityisesti minua. Lomalla päätän keskittyäkö me enemmän yhteen tai kahteen tarkastellen teoksessa niitä eri näkökulmista, mut siihen tarviin omieni lisäksi vielä teidän syväluotaavaa pohdintaa.

Eli nyt vaan ajatuksenvirtaa, anna tulla mitä kaikkee nämä aiheet herättää perinpohjin tänä päivänä. Muista että kaikki näkökulmat tärkeitä! Niin positiiviset kuin negatiivisetkin, ei oo tyhmiä ajatuksia. Haluan kuulla mitä nämä aiheet nimenomaan juuri teissä henk koht herättää, joten unohda yleiset mielipiteet ja anna tulla. Teillä oli aikasemminkin jo hyvää pohdintaa, joten nyt vaan mietit jäikö jotain ajatuksia vielä laittamatta, ja peilaat omaan elämään ja arkeen, sekä yleisellä maailmantasolla. Väkisin ei tarvi sinne edellisiin pohdintoihin asioita lisätä, jos ei tule lisää, mutta jos tulee vielä jotain niin hyvä! Jos on jotain uutisotsikoita tai artikkeleita mitä ootte lukenut tai on tullut vastaan, saa linkata niitäkin tai niistä vaikka lainauksia messiin.

Palautus syysloman aikana!

Aiheet + pientä johdatusta

KIIRE- JA SUORITUSYHTEISKUNTA

- stressi, pakkopärjääminen
- meidän "hyvinvointivaltio"
- menestyminen keskiössä
- mieti mihin suuntaan ajaa maailmaa, mitä aiheuttaa ihmisissä?

--> JOHTAJUUS TÄNÄ PÄIVÄNÄ

- Suomessa
- muualla maailmassa
- miten näkyy tällä hetkellä - mihin suuntaan mennään?
- demokratia - diktatuuri
- voit peilata esim myös Savoniaan

IHMISOIKEUDET JA TASA-ARVOKYSYMYKSET

- Vähemmistöt - mikä situation?
- eri-arvoisuus - tasavertaisuus, onko sitä?
- sukupuoliroolit, identiteettikysymykset yms.

MAAILMAN TEKNOLOGISTUMINEN

- Some - vaikutus esim ulkonäköihanteisiin, arkeen, ihmisten toimintaan, älyyn, kanssakäymiseen yms.

LÄHTÖLAUKKAUS 2019

Tanssifestivaali

Savonia tanssin
taiteellisia opinnäytetöitä

27.2.-2.3.
klo 19.00

Sotku -teatteri
Suokatu 42
Ilmainen sisäänpääsy!

RAJAT(ON)

"Pyörimme mukana rattaassa, jonka kulkuun emme voi itse vaikuttaa. Olemme osa isoa valtapieliä, jossa suunta ja raamit ovat valmiiksi määrätty. Mitä jos joku toimiikin toisin? Ihmisen luonne muuttuu kun havitellaan sokeasti sitä, mikä on tärkeäksi määritetty. Kun peli muuttuu likaiseksi, ei oman edun tavoittelukaan kaihda enää keinoja.

Minne lapsuus häviää? Ajaudumme yhä aikaisemmin kiireen ja suorittamisen kehään, missä säännöt ovat yksinkertaiset: nopeat syö hitaat ja on olemassa vain enemmän, ei vähemmän. Tässä pelissä vain vahvoille on paikka. Jos et hallitse sääntöjä, olet ennemmin tai myöhemmin ulkona.

Lopulta herää kysymys, onko voiton mahdollisuutta olemassakaan?"

Opinnäytetyö tutkii yhteiskuntaa koskevia teemoja, ja peilaa niitä tanssin keinoilla. Työssä käsitellään arjen aiheita, jotka puhututtavat ja mietityttävät työryhmää. Aiheita, jotka ovat yhä enemmän pinnalla kaikkialla ympärillämme.

Teosta on työstetty avoimen prosessin kautta, jolloin työryhmällä on ollut koko matkan ajan mahdollisuus vaikuttaa niin käsiteltäviin teemoihin, kuin itse lopputulokseenkin. Teos on improvisaation ja valmiin materiaalin yhteispeli, jota kuljettavat tanssijoiden erilaiset roolit. Kokonaisuus koostuu viidestä kohtauksesta, joista jokaisessa aiheita on lähestytty eri tavoin. Välillä myös pieni pilke silmäkulmassa.

Koreografi: Mona Immonen + työryhmä

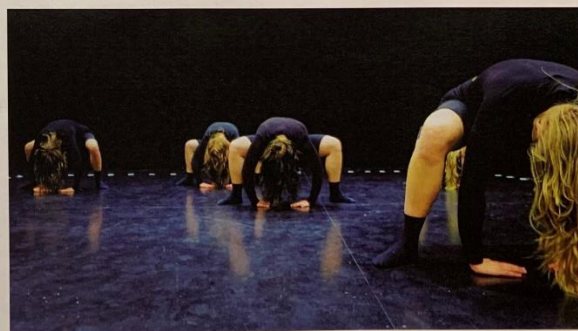
Esiintyjät: Mona Immonen, Kia Immonen, Sanni-Marja Rissanen, Vilma Tuomiemi, Hilppa Huusman, Aurora Suhonen ja Sofia Hammar

Äänisuunnittelu (3. kohtaus) / valmiin musiikin editointi: Heikki Leppäjärvi

Musiikit: Koloto – Fox Tales
Axel Boman – 1979

Esityspäivät: Ke 27.2 klo 19 ja pe 1.3 klo 19

Kesto: n. 40 min

LIITE 3: TANSSIJOIDEN PALAUTEKYSELY

Savonia Amk – Musiikki ja Tanssi

Opinnäytetyö – RAJAT(ON)

Palautekysely: tanssijat

Mona Immonen

Vastaa avoimiin kysymyksiin tälle pohjalle. Palautus Su 14.4 mennessä.

1. Millaisena koit teoksen työprosessin ja tanssijalähtöisen työskentelytavan?
2. Tukivatko työskentelymetodit mielestäsi teoksen rakentumista ja päämäärää/perimmäistä ajatusta? Kyllä/ei, kerro miksi ja miten.
3. Ajatuksia ja palautetta koreografin toiminnasta (esim. harjoitteet, harjoitukset, suunnittelu, yksilön ja ryhmänohjaus yms.):
4. Pohdi omaa tanssijantyötäsi sekä yleisesti että avoimen prosessin näkökulmasta. (Yleiset tuntemukset, harjoitukset ja prosessi • osallistuminen ja vastuun ottaminen yms., työryhmässä toimiminen, esiintyminen jne.)
5. Mitä opit prosessin aikana, ja mitä jäit pohtimaan?
6. Ajatuksia lopullisesta teoksesta ja muuta mieleen tulevaa (esim. missä onnistuttiin, mitä oltaisiin voitu tehdä toisin yms.):

LIITE 4: ÄÄNISUUNNITTELIJAN PALAUTEKYSELY

Savonia Amk – Musiikki ja Tanssi

Opinnäytetyö – RAJAT(ON)

Palautekysely: Äänimies

Mona Immonen

Vastaa avoimiin kysymyksiin tälle pohjalle. Palautus Su 14.4. mennessä.

1. Koitko saavasi tarpeeksi selkeät ohjeet ja tarvittaessa apua työhösi prosessin alussa, ja sen aikana? Oliko roolisi työn osalta sinulle selkeä? Perustele.
2. Millaiseksi koit yhteistyön koreografin kanssa?
3. Mitä haasteita tai yllättäviä tilanteita koit kohtaavasi prosessin aikana?
4. Mikä oli positiivista?
5. Mitä uutta opit tai oivalsit?
6. Ajatuksia vapaasti prosessista ja sen lopputuloksesta
Voit pohtia esim näiden kautta:
 - Missä onnistuit/onnistuimme?
 - Olisiko jotain voitu tehdä toisin? Jos kyllä, mitä ja miksi?
 - Jäitkö kaipaamaan prosessissa jotakin?
 - Millainen tunne yhteistyöstä jäi?
 - Jälkikäteen heränneitä kysymyksiä/ajatuksia/pohdintoja/terkkuja?

